

проф. Перевалова Л.В., доц. Аврамова О.Є., ст.викл.Глізнуца М.Ю.

Розділ 11

ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

11.1 Право промислової власності

11.1.1 Загальна характеристика промислової власності

Промислова власність є інститутом інтелектуальної власності (за європейською моделлю побудови інтелектуальної власності), що охоплює інститути: патентного права; інституту індивідуалізації учасників цивільного обігу; інституту нетрадиційних об'єктів.

Мета промислової власності встановити монополію прав виробників щодо застосовуваних у виробництві науково-технічних об'єктів, що розроблені інтелектуальною працею.

Джерела промислової власності поділяються на міжнародні та національні. Міжнародні джерела промислової власності: Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р., Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., Мадридська угода про припинення неправдивих або оманливих вказівок походження товарів 1891 р., Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів та послуг для цілей реєстрації знаків 1957 р., Лісабонська угода про найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію 1958 р., Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин 1961 р., Віденська угода про встановлення міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків 1973 р., Договір про закони щодо товарних знаків (Женева) 1994 р. інші.

Національні джерела: закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» інші.

11.1.2 Об'єкти промислової власності

Об'єкти промислової власності – це матеріальні об'єкти науково-творчої діяльності та об'єкти індивідуалізації. Ці об'єкти є різними за своєю правовою природою, зокрема промислова власність поєднує об'єкти інтелектуальної діяльності та об'єкти індивідуалізації. До об'єктів промислової власності віднесені:

- об'єкти патентного права: винахід, корисна модель, промисловий зразок;
- об'єкти індивідуалізації учасників цивільного обігу: торгівельна марка, комерційне (комерційне (фірмове) найменування, зазначення походження товару;
- нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності: нові сорти рослин, топографія інтегральної мікросхеми, комерційна таємниця, раціоналізаторська пропозиція, наукове відкриття тощо.

11. 2. Засади патентного права

11.2.1 Поняття та принципи патентного права

Патентне право є інститутом інтелектуальної власності, що спрямований на регулювання відносин винахідництва. На відміну від авторського права патентне право спрямовано на охорону результатів науково-технічної діяльності, що охоплює професійні знання, досвід, технічні навички, освіту та особисту творчість. Патентне право входить у систему промислової власності та є її часткою, поряд з інститутом індивідуалізації учасників цивільного обігу та нетрадиційних об'єктів.

В об'єктивному розумінні **патентне право** – це система норм, що регулюють майнові та немайнові відносини, які виникають внаслідок створення, використання, оформлення та захисту прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок.

У суб'єктивному розумінні **патентне право** – це система майнових та немайнових прав, які належать суб'єктам патентного права.

Принципи патентного права – це відправні ідеї, що знайшли своє закріплення у патентно-правових нормах:

1. Встановлення правової охорони лише тим розробкам, що в офіційному порядку визнані патентноздатними.

2. Визнання за патентовласником виключних прав на використання запатентованого об'єкта.

3. Дотримання розумного балансу інтересів патентовласників.

4. Визнання і охорона законних прав та інтересів, як патентовласника, так і дійсного автора об'єкту патентного права.

5. Територіальності патентного права.

6. Активності здійснення патентних прав.

Перший принцип полягає в тому, що патено-правова охорона виникає лише з моменту здійснення формальної процедури, тобто отримання патенту. Патент надається лише тим розробкам, що відповідає критеріям правової охорони.

Визнання за патентовласником виключних прав на використання запатентованого об'єкта цей принцип означає, що лише патентовласнику належать права, що випливають з патенту. Патентовласнику належить монополія прав, що може бути обмежена лише у випадках та на підставі закону.

Принцип розумного балансу інтересів патентовласників та суспільства означає встановлення законом певних меж патентної монополії приватних осіб-правовласників на нові технічні та дизайнерські рішення з обмеженням території правової охорони, часу існування монополії і змісту дій в складі виняткового патентного права щодо впровадження та використання запатентованого рішення певними способами.

Четвертий принцип полягає в тому, що патентне право побудовано на взаємній системі охорони прав як автора об'єкту так і патентовласника, зокрема останній зобов'язаний у заявці вказувати ім'я автора.

Принцип територіальності патентного права означає надання патентно-правової охорони за загальним правилом тільки на території тієї держави, в патентне відомство якого подана заявка на видачу патенту.

Принцип активності здійснення патентних прав полягає в необхідності для патентовласника не просто здійснювати виключне патентне право для задоволення приватного інтересу, а й підтримувати юридичну силу патенту шляхом

щорічної систематичної сплати державного мита під страхом дострокового припинення дії патентної монополії.

До джерел патентного права належить Конституція України (ст.ст. 41, 54), Цивільний кодекс України (Книга ІУ), Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну систему депонування штамів мікроорганізмів» від 12.11.1994 р. №705, наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про Державний реєстр патентів України на винаходи» від 12.04.2001 р. № 291, постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності» від 23.08.2016 р. № 585 та інші.

До джерел патентного права відносять також міжнародні угоди, зокрема Паризька конвенція з охорони промислової власності (1883 р.), Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (1925 р.), Договір про патентну кооперацію (1970 р.), Конвенція про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція) (1993 р.), Євразійська патентна конвенція (1994 р.), Договір про патентне право РСТ (2000 р.).

Охорона прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем на європейському рівні здійснюється на підставі: Директиви Ради №87/54/ЄЕС про правову охорону топографій напівпровідникових виробів; Регламенту Ради ЄС №1768/92 про створення сертифікатів додаткової охорони для лікарських засобів; Директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС) №98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів; Директива Європейського Парламенту та Ради (ЄС) №98/71/ЄС про правову охорону промислових зразків; Регламенту Ради ЄС №6/2002 про промислові зразки Співтовариства; Регламенту Комісії ЄС №2245/2002 про імплементацію Регламенту Ради (ЄС) 6/2002 про промислові зразки Співтовариства.

11.2.2 Патентне право: поняття та зміст

Предмет патентного права – це суспільні відносини, врегульовані нормами патентного права (патентні правовідносини).

Патентні правовідносини – це відносини, що виникають, змінюються, припиняються щодо створення, використання, захисту об'єктів патентного права (у широкому розумінню). У вузькому розумінню патентні правовідносини це відносини щодо оформлення, використання та захисту майнових прав на об'єкти патентного права.

Елементи патентних правовідносин:

1. Об'єкт – це благо, на яке спрямовано суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок з метою задоволення інтересів фізичних і юридичних осіб (винахід, корисна модель, промисловий зразок).

2. Суб'єкт – учасники патентних правовідносин (винахідник (автор), патентовласник, спадкоємці/ правонаступники, патентні повірені, Державний департамент Міністерства економічного розвитку і торгівлі та інші).

3. Зміст – це система суб'єктивні прав та обов'язків учасників патентних правовідносин.

Патентні правовідносини класифікуються за різними критеріями:

1. Залежно від прав і обов'язків, що виникають у суб'єкта патентних правовідносин, вони поділяються на активні та пасивні правовідносини.

Активні правовідносини надають суб'єкту право вимоги від інших суб'єктів утримуватися від дій у відношенні прав суб'єкта. Патентовласник може жадати від інших суб'єктів утримуватися від дій стосовно його прав, зокрема користуватися патентом.

Пасивні правовідносини виражаються у бездіяльності суб'єктів. Тобто зобов'язана особа повинна утримуватися від посягання на право інтелектуальної власності, не

перешкоджати здійсненню патентновласником своїх прав. У цих правовідносинах активною фігурою є власник патенту.

2. Залежно від кола суб'єктів, на яке поширюються правовідносини виділяють абсолютні і відносні.

Абсолютні правовідносини поширюються на абсолютне коло суб'єктів, тобто на суспільство в цілому. Вони можуть бути: активними і пасивними. В даному випадку діє такий принцип: дозволено усе, що не заборонено законом.

Відносні правовідносини поширюються на чітко визначене коло суб'єктів (патентовласник та автор, їх взаємовідносини).

Патентні правовідносини виникають, змінюються і припиняються не самі по собі, а лише коли виникають певні життєві обставини, які називаються юридичними фактами. Це такі обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення певних прав та обов'язків учасників патентних правовідносин.

Юридичні факти – це життєві обставини, які: 1) полягають у наявності або відсутності явищ матеріального світу; 2) мають конкретний зміст, існують у певному місці і часі; 3) несуть інформацію про стан суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання; 4) мають зовнішній вираз; 5) прямо або опосередковано передбачені нормами права; 6) зафіксовані у встановленій законодавством процесуальній формі; 7) викликають юридичні наслідки, передбачені нормами права.

Залежно від характеру перебігу та вольових ознак усі юридичні факти поділяються на дві основні групи: дії та події.

Дії – це такі юридичні факти, в яких виражена воля людей, конкретних індивідів або їх колективів, наприклад, укладення угоди, виконання зобов'язання, здійснення правочинів, заподіяння шкоди тощо. Наприклад, створення винаходу.

Під *подіями* слід розуміти такі юридичні факти, які виникають незалежно від волі людей (наприклад, землетрус, пожежа або інші стихійні лиха).

Особливість патентних правовідносин полягає у тому що вони виникають не з моменту створення об'єкту, а з моменту отримання патенту. Та припиняються з моменту припинення дії патенту.

11.2.3 Патентно-правові системи світу

Кожна окрема країна має свою патентно-правову систему. **Патентна система** – це сукупність правових, адміністративних, судових, політичних заходів, що забезпечують на основі тимчасової монополії прогресивний розвиток національної технології та її вигідне комерційне використання. Можна виділяти такі патентно-правові системи:

1. *Американська патентна система.* У США патентний закон прийняли в 1952 р., однак у 80–90 р.р XX ст. патентну систему США кардинально змінили. У 1999 році був підписаний новий патентний закон «Багатоаспектний акт по реформуванню інтелектуальної власності і комунікацій». Після цього змінено систему подачі заявки, охорони об'єкта. Винахідники в США можуть захищати свої інтереси безпосередньо, а також через посередницькі компанії-«промоутери». За кожну дію з подачі заявки і за підтримку патенту в силі винахідник оплачує збір від 350 до 2290 долл. США. Патентна система цієї держави істотно відрізняється від стандартів правової охорони, прийнятих у більшості розвинених країн.

Американська патентна система впливає на найближчі країни: Канаду, Країни Південної Америки.

2. *Англійська патентна система.* Окремо виділяється патентна система Великобританії, яка впливає на країни – її колишні колонії, Ісландію, Шотландію. Велику роль у масиві нормативних актів тут відіграє судова практика.

До 1800 р. в Англії склалася судова практика, відповідно до якої створення патентної монополії на винахід стає обов'язковим, якщо новизна задовольняє умовам, вказаним у «Статуті про монополії». Принципи англійського патентного законодавства були використані для розробки національних законів, прийнятих на початку XIX століття іншими європейськими країнами і США. У Великобританії після подачі заявки на патент на винахід або корисну модель проводиться попередній пошук заявки на патент і експертиза. Результати пошуку та експертизи з усіма запереченнями видаються у вигляді звіту протягом декількох місяців.

Після листування з експертом у разі усунення всіх заперечень Патентним Відомством Великобританії видається патент. Основні збори з процедури патентування у Великобританії такі: мито за подачу заявки на патент на винахід або корисну модель – 500 фунтів стерлінгів; якщо буде листування з експертом – до 200 фунтів.

3. *Французька патентно-правова система* поширюється на Бельгію, Люксембург, Марокко.

Перший французький патентний закон 1791 р. закріплював такі положення: будь-який творчий результат визнавався об'єктом права власності; винаходом визнавався творчий результат у будь-якому виді доцільної діяльності людини за умови його відповідності вимогам закону; держава гарантувала охорону прав творця шляхом видачі охоронного документу-патенту; вводилася обов'язкова державна реєстрація винаходів попередньою експертизою заявки по суті. Франція має систему проміжну між явочною і перевіркою.

4. *Німецька патентна система* діє у Данії, Норвегії, Фінляндії, Швейцарії, Японії. Основним нормативним актом цієї системи є патентний закон.

5. *Система патентування у Європейському Союзі*. Європейський патент діє на території 35 країн, які є учасниками Європейської Патентної Конвенції (ЄПК). Для здобуття патенту на винахід або корисну модель в Євросоюзі перед подачею заявки на видачу патенту проводиться завчасний пошук для того, щоб переконатися, що винахід є новим. У разі отримання позитивних результатів пошуку подається заявка на видачу патенту на винахід. Після цього заявка проходить формальну експертизу, де перевіряється відповідність наявності і правильності складання всіх поданих документів, встановленим Правилам (ЄПК). Після формальної експертизи заявка проходить експертизу по суті, де перевіряється на предмет умови патентоспроможності. Після успішного проходження експертизи по суті приймається рішення про видачу і публікацію патенту на винахід. Протягом 9 місяців з дати публікації патенту на винахід можуть висуватись будь-які заперечення і незгоди з технічним рішенням.

6. *Патентно-правова система стран Азіатського і Африканського континенту*. Ця патентна система більш

спрощена, ніж у Європі, у зв'язку з тим, що ці країни борються за національний прогрес. На країни Азіатського й Африканського континентів сильно впливає англійське і французьке право (право колонізаторських держав). В більшості цих країн ще діють закони, прийняті в період колоніальної залежності. Наприклад, винахідницькі відносини продовжують регулюватися патентним законом безпосередньо англійським (Гана, Замбія, Кенія, Сомалі, Танзанія та ін.) або французьким (Малі, Гвінея). Водночас у деяких державах (Індія, Лівія, Руанда, Бурунді, країни Афро-Малагасійського Союзу та ін.) були прийняті нові патентні закони. Характер правового регулювання винахідницьких відносин у значній мірі спрямований на задоволення інтересів іноземних монополій. Для цього служить, наприклад, інститут ввезеного патенту, що діє в країнах французької системи, і подібний йому інститут зареєстрованого патенту, що діє в країнах англійської системи.

Угоду про заснування Організації промислової власності для англomовної Африки (ARIPO) було прийнято на Дипломатичній конференції, що відбувалася в Лусаці, Замбія 9 грудня 1976 року, на якій були представлені уряди 13 англomовних африканських країн. Ця Угода набула чинності 15 лютого 1978 року. В грудні 1985 року Організація була перейменована в Африканську регіональну організацію промислової власності (ARIPO) за рішенням її Ради. Нині членами ARIPO є 14 країн: Ботсвана, Гамбія, Гана, Кенія, Лесото, Малаві, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Судан, Свазіленд, Танзанія, Уганда, Замбія і Зімбабве. Членство в ARIPO відкрито для Ефіопії, Лібєрії, Маврикія, Нігерії і Сейшельських Островів, кожна з яких бере участь в діяльності Організації. Штаб-квартира ARIPO міститься в Харарі, Зімбабве.

ARIPO розробила типові закони з патентів і товарних знаків, які допомагають їй державам-членам вдосконалювати їх законодавство у відповідних галузях.

Протокол про патенти і промислові зразки, прийнятий на Другій нараді ARIPO в Харарі у грудні 1982 року, набув чинності 25 квітня 1984 року спочатку для Гани, Малаві, Судану, Уганди і Зімбабве. Відтоді до Протоколу приєдналися Ботсвана, Гамбія, Кенія, Лесото, Свазіленд і Замбія,

збільшивши кількість країн- членів до 11. Цей Протокол створює систему, відповідно до якої заявки на патенти і промислові зразки розглядаються, видаються або реєструються Відомством АRIPO від імені договірних держав, зазначених у заявках. Система, створена цим Протоколом, дозволяє здійснювати технічний розгляд заявок на патенти і промислові зразки, а також вирішувати адміністративні питання, пов'язані з виданими патентами і промисловими зразками, які повинні здійснюватися центральним органом. Будь-яка названа держава має, разом з тим, право, якщо заявка не відповідає положенням Протоколу або положенням національного законодавства з промислової власності, заявити до видачі патенту або здійснення реєстрації промислового зразка. Якщо видача або реєстрація відбудеться, то така видача або реєстрація не буде діяти на території цієї держави. Якщо такої заяви не буде подано, то видача Організацією (ARIPO) патенту промислового зразка має ту ж силу, що й будь-яка видача або реєстрація, здійснена відповідно до національного законодавства держав, зазначених у відповідних заявках.

11.3 Суб'єкти патентного права

11.3.1 Автори об'єктів промислової власності

У відносинах, пов'язаних зі створення, реєстрацією та використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків, приймає участь велика кількість суб'єктів, як громадян так і юридичних осіб. До їх числа відносяться автори творчих рішень, патентовласники та їх правонаступники, патентні повірені та інші особи.

Одним з центральних суб'єктів є автор технічного і художньо-конструкторського рішення.

Винахідник (автор) – це фізична особа, інтелектуальною працею якого створено винахід, корисну модель, промисловий зразок. Автором на території України можуть бути громадяни України, особи без громадянства, іноземні громадяни.

Іноземні громадяни в силу міжнародних зобов'язань України прирівняні у правах і обов'язках до громадян

України, тобто для них діє національний режим. Однак слід враховувати, що цей режим дається тим іноземним громадянам, держава яких дає аналогічні права громадянам України. До всіх держав-учасників Паризької конвенції до охорони промислової власності застосовується національний режим.

У винахідника виникають особисті немайнові та майнові права.

Право авторства, тобто право вважатися творцем винаходу, корисної моделі, є найважливішим особистим немайновим правом винахідника. Це право захищається абсолютно. Обов'язок третіх осіб утримуватися від його присвоєння. Право авторства невідчужуване й охороняється безстроково. Воно не може бути передано іншій особі ні при житті винахідника, ні після його смерті. Перевідступлення винахідником прав на одержання патенту або самого патенту третім особам означає лише передачу прав на використання розробки, але не передачу авторства.

Похідним від права авторства є право автора об'єкта промислової власності (винахідника) на присвоєння свого імені або спеціальної назви даному об'єкту.

Ім'я дійсного автора (винахідника) в обов'язковому порядку вказується в заявці на видачу патенту, незалежно від того, хто виступає як заявник, а також у самому патенті.

11.3.2 Поняття співавторства у патентному праві

Співавторство, як юридична категорія, не має законодавчо закріпленого поняття. Стаття 436 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) встановлює правила щодо видів співавторства, правової охорони співавторства та регулювання відносин між співавторами. Так, у частині 1 цієї статті визначено, що авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору.

Співавторство може розглядатися у декількох аспектах: 1) сумісна творча діяльність; 2) режим співавторства; 3) статус осіб.

Сумісна творча діяльність фізичних осіб це фактичний стан виникнення правовідносин співавторства. Юридичне значення встановлення факту сумісної творчої праці полягає у тому, що це надає можливість вводити режим співавторства як у відношення об'єкту, створеного співавторами, так і щодо суб'єктів створення. Для встановлення сумісної творчої діяльності осіб необхідно виявити два взаємопов'язаних факту: 1) творча діяльність кожного з авторів; 2) сумісна діяльність. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», творча діяльність – це індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність.

При розгляді співавторства, як правового режиму, то це встановлення та реалізація правил співавторства. При встановленні правового режиму співавторства між фізичними особами виникають певні правила, зокрема повідомляти один іншого про намір щодо розпорядження сумісним об'єктом; попередження про зміну місця проживання, телефону, тобто засобів зв'язку, щоб не утруднювати можливість іншого співавтора на спілкування. Тобто співавторство це вже «певний спосіб життя» авторів.

Стан співавторства – це правове положення співавторів, які пов'язані взаємними правами та обов'язками щодо сумісно створеного об'єкту інтелектуальної власності.

Співавторство виникає в тих випадках, коли об'єкт патентного права створювався творчою працею двох або більш осіб. Співавторство може бути нероздільним (співавторство, при якому неможливо визначити яку частину створив той або інший автор) та роздільним співавторством (є випадки, коли конкретно визначається автор окремої частини винаходу, корисної моделі, промислового зразка).

Співавторство може бути оформлено усно або письмово за попередньою згодою або без неї. Для співавторства характерні такі моменти: факт участі особи у вирішенні завдання (незалежно від його внеску в роботу); співавтори можуть працювати в різних місцях. Має бути налагоджений зв'язок

між співавторами (письмовий або усний). Слід зазначити, що технічне сприяння не вважається співавторством.

Порядок користування правами, що належать співавторам, визначається угодою між ними. Співавтори при використанні прав можуть делегувати свої права одному із співавторів, здійснювати їх спільно або передати патентному повіреному.

Співавторство необхідно розрізняти від інших сфер діяльності, зокрема трудових відносин, технічної та фінансової підтримки створення об'єкту інтелектуальної власності. Факт трудових відносин не породжує співавторства, а встановлює режим службового об'єкту інтелектуальної власності. У такому разі особисті немайнові права належать виключно автору, коли як майнові права можуть належати як роботодавцю так і робітнику залежно від встановлених договірних відносин або фактичних обставин справи, зокрема відмови роботодавця від об'єкту. Фінансова, технічна підтримка автора не породжує факт співавторства. Ця підтримка може мати місце у вигляді виділення коштів для експериментів, менеджмент продукції або надання лабораторії, виготовлення пристроїв та інше.

11.3.3 Патентовласники, як суб'єкти патентного права

Патентовласник – особа, що володіє патентом і винятковими правами на використання об'єкту патентного права.

Правом на одержання патенту на своє ім'я володіє автор розробки, якщо тільки законом не встановлено інше. Однак автору надана можливість поступитися приналежним йому правом на одержання патенту будь-якій фізичній або юридичній особі.

Ця можливість може бути реалізована автором шляхом простої вказівки в заявці на ім'я майбутнього патентовласника за його згодою. Автор розробки, який одержав патент на своє ім'я, може в будь-який момент поступитися їм на підставі договору.

Автору винаходу не завжди вигідно бути патентовласником, особливо якщо він немає у своєму розпорядженні достатні фінансові можливості для оплати

витрат, що виникають у зв'язку з одержанням патенту і підтриманням його в силі, та немає перспективи для організації свого підприємства.

Слід зазначити, що патентовласник зобов'язаний дотримуватися права автора на ім'я і завжди його вказувати, коли цього вимагає законодавство.

Набути прав на одержання патенту може не тільки одна, але і декілька осіб, наприклад співвласниками патенту може бути декілька спадкоємців. Взаємовідносини з використання патенту, що належить декільком особам, визначаються шляхом укладання угоди між ними. Якщо такої угоди немає, то власники патенту зобов'язані погоджувати свої дії при отриманні ліцензії, перевідступленні прав іншим особам.

Патеновласниками в Україні можуть бути не тільки національні, але й іноземні фізичні та юридичні особи.

11.3.4 Патентні повірені

Правовий статус патентних повірених закріплено в Положенні «Про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)», яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1994 р. № 545 (у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 998).

Патентний повірений надає фізичним і юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляє інтереси зазначених осіб у Державному департаменті інтелектуальної власності, а також у судових органах, кредитних і в інших відносинах з фізичними і юридичними особами.

Патентним повіреним може бути громадянин України, який постійно проживає в Україні, має повну вищу освіту, а також повну вищу освіту в сфері охорони інтелектуальної власності, має не менше ніж п'ятирічний досвід практичної роботи в сфері охорони інтелектуальної власності; склав кваліфікаційні екзамени, пройшов атестацію і одержав посвідчення на право займатися діяльністю патентного повіреного. Не можуть бути патентними повіреними працівники Мінекономрозвитку, а також особи, яким це заборонено відповідно до законодавства.

Мінекономрозвитку веде Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених). Патентному повіреному, внесеному в Державний реєстр, привласнюється реєстраційний номер. Особи, не зареєстровані в Державному реєстрі, не можуть іменувати себе патентними повіреними.

Мінекономрозвитку забезпечує публікацію відомостей про представників у справах інтелектуальної власності, внесених у Державний реєстр, в офіційному бюлетені «Промислова власність».

Патентний повірений має особисту печатку з указанням свого прізвища і реєстраційного номера, а також розрахунковий та інші рахунки в установах банків на території України. Патентний повірений діє за дорученням особи, яку він представляє. Це доручення засвідчується договором, дорученням або іншим документом, що підтверджує його повноваження відповідно до законодавства. Повноваження патентного повіреного можуть бути засвідчені також шляхом вказівки його прізвища і реєстраційного номера в заявці на видачу охоронного документа на об'єкт промислової власності, якщо заявка підписана заявником. Мінекономрозвитку не відповідає за зобов'язання патентних повірених.

Атестацію і реєстрацію патентних повірених здійснює Мінекономрозвитку. Для проведення цієї роботи утворюються атестаційна та апеляційна комісії.

Атестаційна комісія затверджує порядок проведення кваліфікаційних іспитів, екзаменаційні завдання, призначає екзаменаторів, приймає рішення про допуск осіб, які мають намір займатися діяльністю патентного повіреного, до іспитів та атестації. Апеляційна комісія розглядає скарги кандидатів у патентні повірені на рішення атестаційної комісії, здійснює контроль за дотриманням патентними повіреними вимог законодавства.

Кандидат у патентні повірені подає до Мінекономрозвитку заяву про атестацію його як представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного), оформлену за встановленим зразком, а також копії документів про освіту, документ про стаж роботи в сфері охорони інтелектуальної власності, а також (на розсуд

кандидата) інші документи, що характеризують рівень його професійних знань.

Кандидат у патентні повірені визначає спеціалізацію майбутньої діяльності, що враховується атестаційною комісією під час проведення екзамену. Дані про спеціалізацію патентного повіреного вносяться до Державного реєстру та свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного за встановленим зразком).

Особи, які успішно склали екзамен, атестуються як представники у справах інтелектуальної власності (патентні повірені). Відповідне рішення атестаційної комісії затверджується наказом Міністра економічного розвитку. Особа, що не склала кваліфікаційні екзамен, має право здавати їх повторно через рік.

Рішення атестаційної комісії про відмову громадянину в атестації як патентного повіреного може бути оскаржене протягом місяця в апеляційній комісії Міністра економічного розвитку. Апеляційна комісія приймає відповідне рішення протягом місяця від дати одержання скарги. Рішення апеляційної комісії може бути оскаржено Першому віце-прем'єр-міністру України – Міністру економічного розвитку і торгівлі, рішення якого є остаточним.

Особа, яка атестована як патентний повірений, подає в Міністра економічного розвитку заяву про її реєстрацію у Державному реєстрі та про видачу свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності. Зазначена заява повинна бути подана не пізніше, як за один рік з дати прийняття рішення атестаційною комісією Міністра економічного розвитку. Якщо заяву не подано у цей термін, заінтересована особа повинна пройти атестацію повторно.

За реєстрацію та видачу свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) сплачується збір, розмір якого визначається Кабінетом Міністрів України.

Право займатися діяльністю патентного повіреного виникає з дати внесення патентного повіреного до Державного реєстру.

Патентний повірений є незалежним під час виконання професійних обов'язків і керується у своїй діяльності законодавством України. Патентний повірений має право згідно із законодавством, у межах доручення особи, яку він

представляє, виконувати всі пов'язані з цим дії у відносинах з Мінекономрозвитку, а також судовими органами, кредитними установами, іншими фізичними та юридичними особами, зокрема:

- підписувати заяви, клопотання, описи, формули винаходів тощо;
- подавати та одержувати матеріали, що стосуються охоронних документів;
- виконувати платіжні операції;
- вносити зміни до опису винаходів і креслень;
- відкликати заявки на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності;
- подавати доповнення, заперечення, скарги;
- вживати заходів для підтримання чинності охоронних документів;
- проводити науково-дослідні роботи, частиною яких є патентні дослідження;
- представляти інтереси власників прав на об'єкти інтелектуальної власності в державних і судових органах тощо.

Патентний повірений має право визначати порядок ознайомлення з інформацією, яка є предметом його професійного, ділового та іншого інтересу, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлювати для неї систему захисту, якщо інше не обумовлено законодавством та дорученням особи, яку він представляє.

Патентний повірений має право за погодженням з особою, яку він представляє, передавати свої повноваження іншому патентному повіреному, якщо інше не передбачено дорученням. Про це він повинен сповістити Мінекономрозвитку.

Патентний повірений має право займатися своєю діяльністю індивідуально або разом з іншими патентними повіреними, створювати патентні агентства, фірми, бюро, контори тощо з правами юридичної особи, а також працювати за наймом.

Патентний повірений зобов'язаний сумлінно виконувати свої обов'язки, дотримуватися вимог законодавства, захищати інтереси особи, яку він представляє.

Патентний повірений зобов'язаний зберігати в таємниці відомості, отримані їм під час здійснення своїх професійних

обов'язків, зокрема суть питань, консультацій, порад, роз'яснень, які він надавав.

Патентний повірений зобов'язаний відмовитися від надання своїх послуг або припинити їх надання, якщо вони можуть бути використані у справі, в якій він же представляв або консультував іншу особу з протилежними інтересами, і конфлікт не був вирішений.

За порушення вимог законодавства України в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності і Положенн про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), рішенням Мінекономрозвитку до патентного повіреного можуть бути застосовані такі заходи: попередження; зупинення дії свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) про право займатися діяльністю патентного повіреного на період до одного року; скасування свідоцтва.

Свідоцтво представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) може бути скасовано у разі: клопотання патентного повіреного; втрати патентним повіреним громадянства України; виїзду патентного повіреного на постійне місце проживання за межі України; засудження патентного повіреного за вчинення злочину (після набрання вироком чинності); обмеження судом дієздатності або визнання патентного повіреного недієздатним; систематичного або грубого порушення патентним повіреним вимог актів законодавства України про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Скасування свідоцтва тягне за собою припинення права займатися діяльністю патентного повіреного.

11.4 Правова охорона об'єктів патентного права

11.4.1 Поняття винахіду та умови його патентоздатності

Винахід – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. З цього поняття можна виокремити такі ознаки винаходу: це результат інтелектуальної діяльності (варто звернути увагу, що на

відмінну від об'єкту авторського права, що є результатом творчої діяльності, для винаходу передбачена сама інтелектуальна діяльність яка базується на знаннях, досвіді, творчості); результат інтелектуальної діяльності є рішенням будь-якої технічної, технологічної задачі; рішення задачі повинно містити конкретні способи, методи розв'язання поставленої задачі; рішення задачі може бути застосовано у будь-якій сфері діяльності людини.

Правова охорона винаходу виникає з моменту отримання патенту. При цьому патентно-правова охорона може бути встановлено лише при відповідності конкретного винаходу умовам патентоздатності. Умовами патентоздатності винаходу є наступне: новизна, винахідницький рівень, промислова придатність.

1. *Новизна* винаходу визначається як невідомість винаходу з рівня техніки. Інформацію про рівень техніки можуть містити будь-які інформаційні джерела, що стали загальнодоступними у світі до дати пріоритету. При встановленні новизни приймаються до уваги загальнодоступні відомості, тобто такі що доступні будь-якому громадянину. Службова інформація, закрита інформація до уваги не приймається, отже має значення не тільки джерело, але і можливість з ним ознайомитися. До уваги приймається інформація, яка розкриває сутність винаходу, незалежно від того, в якій формі (усній, письмовій) вони стали доступними публіці в усьому світі, оскільки винахід має абсолютну новизну.

До джерел, які використовуються для визначення рівня техніки, належать такі: опубліковані описи охоронних документів; українські видання від дати підписання до друку; інші видання від дати випуску у світ; депоновані рукописи статей, оглядів та інших матеріалів від дати депонування; звіти про науково-дослідні роботи; пояснювальні записки до звітно-конструкторських робіт або іншої конструкторсько-технологічної документації від дати надходження в органи їх звітності; нормативно-технічна документація; матеріали дисертацій і авторефератів дисертацій від дати надходження їх у бібліотеки; прийняті на конкурс роботи від дати викладення їх для ознайомлення; експонати, виставлені на виставці від дати показу; усні покази, лекції від дати виступу.

Має значення не тільки джерело, але і можливість з ним ознайомитися.

Новизна винаходу встановлюється відповідно до рівня техніки, що визначається на дату пріоритету.

У патентному праві виділяють таке поняття, як «пільга по новизні» – це випадки, коли автор до подачі заявки розкрив відомості, що відносяться до винаходу в офіційному порядку, тобто зробив відомості загальнодоступними. У такому випадку винахідник зобов'язан подати заявку протягом 6 місяців від дати розкриття інформації.

2. *Винахідницький рівень* дозволяє відрізнити винахід від іншого об'єкта патентного права. Винахід має винахідницький рівень, якщо він для фахівців явно не впливає з рівня техніки. Визначення винахідницького рівня проводиться у відношенні винаходу охарактеризованого в незалежному пункті формули і містить у собі визначення найбільш близького аналога; виявлення ознак, якими відрізняється заявлений винахід від найбільше близького аналога; виявлення рішень з рівня техніки, що мають однакові ознаки і відмінності. Зокрема, винахід має відповідні умови винахідницького рівня, якщо не виявлені рішення, що мають ознаки, збігаються з його відмітними ознаками або виявлені спільні ознаки, але вони не впливають на рішення нового завдання. Винахідницький рівень має бути очевидним. Очевидність означає, що винахід знаходиться у межах нормального прогресу в технології або витікає логічне з рівня техніки, а також винахідницького таланту.

Винахідницький рівень, як і новизна, визначається на дату пріоритету.

Винахідницький рівень визначається фахівцем. Фахівець у патентному праві – це особа, що володіє середнім рівнем знань в тій області, у якій він працює і до якої відноситься заявлений винахід.

Винахідницький рівень має бути очевидним. Очевидність означає, що винахід знаходиться у межах нормального прогресу в технології або витікає логічно з рівня техніки, а також винахідницького таланту.

3. *Промислова придатність* – цей критерій патентоздатності винаходів означає, що його можна використовувати в промисловості, сільському господарстві,

охороні здоров'я та інших галузях діяльності людини. Промислова придатність означає лише можливість використання винаходу.

Іноді винахід не може бути реально реалізований в певній галузі господарювання, тому що рівень техніки, діяльність людини не досягли рівня винаходу. У цьому разі ми маємо справу з так званими перспективними винаходами.

Відповідність заявленого винаходу вимогам промислової придатності включає перевірку виконання таких умов:

1) засоби, що виконують заявлений винахід призначені для використання в певній галузі людської діяльності;

2) підтверджена можливість здійснення для заявленого винаходу в тому вигляді, як він охарактеризований в незалежному пункті формули, за допомогою засобів і методів описаних у заявці або відомих до дати пріоритету;

3) завдяки засобам, що втілюють заявлений винахід, можна досягти технічного результату, що вбачається заявником.

Законодавство України містить перелік об'єктів, що є винаходом. Будь-яке технічне (технологічне) рішення завдання повинно збігатися з поняттям об'єкта винаходу.

Законодавство встановило перелік об'єктів винаходів з метою обмеження технічних рішень від нетехнічних та забезпечити об'єктивний контроль за використанням обмежених законодавством винаходів.

Об'єктом винаходу може бути:

1. Пристрій – це система розташованих у просторі елементів, певним чином взаємодіючих один з одним;

2. Спосіб – це сукупність прийомів виконання у певній послідовності або з дотриманням певних правил (для способу властиві дія або сукупність дій, порядок виконання таких дій, умови виконання дій);

3. Речовина являє собою штучно створене матеріальне утворення, що є сукупністю взаємозалежних елементів (це отруйні хімікати, об'єкти генної інженерії та ін.);

4. Штам мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин – сукупність клітин, які мають загальне походження і характеризуються однаковими, стійкими ознаками (це бактерії, мікроскопічні гриби, консорціуми мікроорганізмів та ін.);

5. Застосування відомих раніше пристроїв, способів, речовин, штамів за новим призначенням виникає, якщо відомий технічний засіб пропонується використовувати з іншою метою для рішення завдання. Сутність таких винаходів полягає у встановленні нових властивостей вже відомих об'єктів і визначенні нових областей їх застосування.

11.4.2 Поняття і критерії правової охорони корисної моделі

Перший у світі Закон про охорону корисної моделі був прийнятий у Німеччині в 1891 р. після того, як Імперський суд зазначив, що закон повинен захищати нові технічні рішення, які не мають необхідного рівня винахідницької творчості. На сьогодні критерії патентоздатності корисної моделі у більшості країн ЄС включають винахідницький крок. Проте із прийняттям Федеральним судом юстиції ФРН (BGH) рішення за справою «Demonstrationsschrank» у 2006 р. вимоги щодо винахідницького рівня визначаються такі ж, як і для винаходів. Для України такий підхід до критеріїв корисної моделі є лише перспективою.

Корисна модель - це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.

Законодавство України не містить розмежування винаходу та корисної моделі, тому 19 жовтня 2017 р. Департамент інтелектуальної власності поширив для ознайомлення проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів і корисних моделей», якщо цей законопроект буде прийнятий, то правова охорона винаходів, корисних моделей отримує значні зміни.

Як корисна модель охороняються нові і промислово придатні рішення, що відносяться до конструктивного виконання засобів виробництва і предметів споживання, а також їх складових частин. Поняттям «корисна модель» звичайно охоплюються такі технічні нововведення, що за зовнішніми ознаками дуже нагадують патентоспроможні винаходи, однак є менш значними з погляду їх внеску в рівень техніки. Винаходи і корисні моделі – близькі між собою результати технічної творчості. Вони мають відповідати таким умовам патентоспроможності, як умови новизни і

промислової придатності. Проте до корисної моделі не висувається умова винахідницького рівня. Принципова відмінність між ними полягає в об'єкті: до винаходів належать продукти і способи, до корисної моделі – констуктивне будування пристрою. До пристроїв як об'єктів винаходів чи корисних моделей належать машини, механізми, прилади тощо.

До корисної моделі застосовується тільки два критерію патентоздатності: новизна і промислова придатність.

Корисна модель вважається новою, якщо сукупність її істотних ознак невідома з рівня техніки. До них відносяться всі ті ознаки корисної моделі, що впливають на результат, який досягається .

Корисна модель є промислово придатною, якщо вона може бути практично застосовна в різних галузях людської діяльності. При оцінці практичної придатності досліджувати зв'язок між винахідницькими досягненнями і виробництвом. Якщо винахідницьке досягнення не може бути втілене у виробництво, то воно втрачає свою споживчу цінність, і немає необхідності в його охороні.

11.4.3 Поняття і ознаки промислового зразка

Охорона промислового зразка встановлюється згідно з нормами ЦКУ (гл. 39 кн. 4) та Законом України «Про охорону прав на промисловий зразок».

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Це художньо конструкторське рішення, що визначає зовнішній вигляд виробу.

Промисловий зразок є результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Цей об'єкт інтелектуальної власності спрямований на визначення зовнішнього вигляду виробу. При цьому цей вигляд визначається залежно від спрямованості самого виробу. Наприклад, зовнішній вигляд поштової упаковки буде спрямований на отримання ергономічного ефекту, коли як зовнішній вигляд одягу, меблів спрямований на отримання естетичного ефекту.

Варто зазначити, що вироби можуть бути різного типу: одиничні/комплекти; розмальовані/відсутні у кольоровому

рішенні; плоскі/об'ємні. Тому поняття промислового зразка спрямовано на охоплення всіх можливих випадків розроблення художнього вигляду виробу. У зв'язку з цим воно поширюється як на окремий виріб, так і на набір (комплект) виробів.

Окремим виробом є завершений виріб, без поділу його на окремі самостійні елементи. Набір (комплект) може складатися з різних за формою та призначенням елементів та може бути визнаний промисловим зразком, якщо: 1) усі його елементи підпорядковані одному призначенню (наприклад, чайний сервіз має за мету задовольнити потребу в чаюванні, якщо до цього сервізу додати елемент іншого призначення, зокрема із столового обіднього комплекту, то буде вважатися порушеним принцип єдності промислового зразка); 2) кожен з елементів повинен виконувати самостійну функцію (у наборі меблів можна виділити диван, крісла, стільці, які виконують різні самостійні функції); 3) є спільність композиційного та стилістичного вирішення (наприклад, єдність малюнка, форм, кольору, фактури тканини тощо); 4) наявність назви виробу, яка вказує на призначення та стиль виробу, і має прояв в усіх елементах виробу (наприклад, комплект «Новорічний» передбачає новорічні малюнки, прояви обрядів в усіх елементах виробу).

Варіантом промислового зразка може бути зовнішній вигляд виробів, що належать до однієї функціональної групи, до одного класу Міжнародної класифікації промислових зразків (Міжнародна класифікація промислових зразків, запроваджена Локарнською угодою, підписаною під час Локарнської дипломатичної конференції 8 жовтня 1968 року), подібні за сукупністю суттєвих ознак і мають відмінності в несуттєвих ознаках, які сприймаються візуально: наприклад, декілька стільців, що відрізняються один від одного фактурою, кольором декоративної оббивної тканини тощо (п. 3.4 Правил складання та подання заявки на промисловий зразок).

Особливість промислового зразка полягає у тому, що він може складатися з різних елементів, які можуть трансформуватися, зокрема холодильники, шафи. У такому випадку суттєві ознаки такого промислового зразка будуть становити систему із ознак зовнішнього вигляду виробу та внутрішнього об'єму.

Кожен промисловий зразок має власний опис, що включає: назву промислового зразка; прізвище, ініціали автора промислового зразка; призначення та галузь застосування промислового зразка; перелік зображень, креслень та схем, схем та карт.

Об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб. Форма, як промисловий зразок, може стосуватися конструкції одягу, взуття, упаковки, меблів тощо. Малюнок стає об'єктом промислового зразка, якщо його використання пов'язане з конкретним виробом та він призначений для багаторазового виконання (копії картин, які виготовляються промисловим способом). Якщо колір є суттєвою ознакою промислового зразка, назва кольору має бути чітко зазначена в його описі. Спрямованість малюнка для виготовлення промисловим способом є відмінною характеристикою малюнка від об'єкта авторського права. Поєднання малюнка та форми є класичним прикладом промислового зразка.

Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності (ч. 1 ст. 5 Закону). Наведене правило базується на загальних та спеціальних умовах. Загальні умови правової охорони промислового зразка — це несуперечність форми та змісту промислового зразка публічному порядку, принципам гуманності і моралі. Встановлення відповідності цим умовам промислового зразка можливе через призму застосування Закону України «Про захист суспільної моралі». Зокрема в абз. 11 ч. 1 ст. 1 цього Закону встановлено, що **суспільна мораль** — це система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість. Спеціальними умовами правової охорони промислового зразка є його новизна. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету (заявки). Варто звернути увагу, що на новизну промислового зразка поширюється принцип абсолютної

новизни, тобто форма, малюнок промислового зразка до подання заявки не були відомі у світі.

Не можуть одержати правову охорону: об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди; друкована продукція як така; об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо (ч. 3 ст. 5 Закону). Варто звернути увагу на певні моменти цього правила: 1) промисловий зразок повинен мати стійку форму, тобто він не може виготовлятися з нестійких матеріалів; 2) промисловий зразок не є друкованою продукцією, оскільки остання не спрямована на визначення зовнішнього вигляду виробу.

Правова охорона на промисловий зразок встановлюється з моменту отримання патенту на промисловий зразок. Строк дії патенту на промисловий зразок становить 11 років від дати подання заявки до Державного департаменту інтелектуальної власності та продовжується за клопотанням власника патенту, але не більш як на п'ять років.

11.5 Загальна характеристика інституту індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг

11.5.1 Поняття інституту індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг

Прогрес у галузі науки і технології та перехід України до ринкової економіки обумовили потребу в правовому регулюванні відносин у галузі індивідуалізації учасників, товарів і послуг у цивільному обігу. Посилення конкурентної боротьби між суб'єктами підприємництва, які функціонують в одній чи суміжних галузях промисловості призводить до зростання значення та ролі спеціальних ідентифікуючих позначень, які використовуються виробниками для відокремлення та індивідуалізації себе та результатів своєї діяльності – засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Останніми роками у вітчизняному законодавстві намітилася тенденція до формування нового правового інституту результатів творчої діяльності – інституту

індивідуалізації. Цей інститут поступово відокремлюється від інституту промислової власності.

Відповідно до Паризької конвенції про охорону промислової власності поняття «комерційне (фірмове) найменування», «найменування місця походження товару», «знаки для товарів і послуг» належать до промислової власності. Однак зрозуміло, що зазначені об'єкти не зовсім вписуються до інституту промислової власності, принаймні за своїм призначенням. Зазначені поняття, перш за все, мають на меті індивідуалізацію учасників, товарів і послуг у цивільному обігу. Проте право промислової власності передбачає охорону прав винахідників та їх правонаступників.

Отже, комерційні найменування (фірмові найменування) та найменування місця походження товару безпосередньо індивідуалізують учасників цивільного обороту – виробників, продавців. Крім цього, вони також індивідуалізують і самі товари або послуги. Знаки для товарів і послуг мають на меті відрізнити товари і послуги одних виробників від однорідних товарів і послуг інших виробників. Водночас вони індивідуалізують і самих виробників.

Цивільний Кодекс України прийнятий у 2003р. вже поділяє результати інтелектуальної діяльності на три групи: право художньо-літературної власності, право промислової власності і право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Це свідчить про становлення у вітчизняному законодавстві нового інституту у галузі права інтелектуальної власності, оскільки дійсно засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг відрізняються від інших об'єктів права промислової власності не лише призначенням.

Інститут засобів індивідуалізації у цивільному обігу являє собою групу правових норм, що охороняють такі об'єкти, як комерційне (комерційне (фірмове)) найменування, торговельну марку, найменування місця походження товару. Ці об'єкти об'єднує те, що вони мають індивідуалізувати суб'єкти цивільного обороту, дають змогу відрізнити товари та послуги одного виробника від однорідних товарів та послуг іншого, а також рекламують як його самого, так і якість та властивості його продукції, послуг.

Завдяки науково-технічному прогресу сучасна підприємницька діяльність надзвичайно різноманітна. Багато суб'єктів підприємництва виробляють одноманітну продукцію, надають аналогічні послуги, але різної якості та рівня. За таких обставин споживачам дуже складно орієнтуватися та задовольняти свої потреби у такому вирі пропозицій. На допомогу йому повинні прийти засоби індивідуалізації у цивільному обороті.

Отже, стрімкі зміни у галузі економіки України створюють необхідність розробки та впровадження адекватних правових механізмів регулювання відносин, пов'язаних з використанням та надійною охороною комерційних найменувань, торговельних марок та географічних зазначень.

Першим кроком у напрямку формування правового інституту засобів індивідуалізації було прийняття у 1993 р. Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та у 1999 р. Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Ці нормативні акти створили фундамент для розвитку національного законодавства про торговельні марки та географічні зазначення. На їх основі була створена низка підзаконних правових актів. Як вже зазначалося, суттєво на розвиток правової охорони засобів індивідуалізації впливає оновлення цивільного законодавства, зумовлене прийняттям Цивільного та Господарського кодексів України (далі ЦКУ та ГКУ).

Таким чином, наявність у праві інтелектуальної власності інституту засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг є економічно, соціально та юридично обумовленим явищем, умовно його можна поділити на три групи норм: право на комерційне найменування; право на торговельну марку; право на географічне зазначення.

Необхідність подальшої розробки та вдосконалення інституту засобів індивідуалізації обумовлена також нагальною потребою гармонізації українського законодавства з міжнародно-правовими нормами у галузі охорони інтелектуальної власності, що є необхідною передумовою реалізації проголошеного нашою країною курсу інтеграції до міжнародних та європейських інституцій.

11.5.2 Право на комерційне (фірмове) найменування

В останні роки в Україні активно формується механізм правового регулювання відносин, пов'язаних із комерційними найменуваннями. Глава 43 Цивільного Кодексу України присвячена праву інтелектуальної власності на комерційне найменування (статті 489–491). Відповідно до ст. 489 ЦКУ правову охорону надають комерційному найменуванню, якщо воно допомагає вирізнити певну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо її справжньої діяльності. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи реєстрації, а також незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Відомості про комерційне найменування можуть бути внесені до реєстрів, порядок ведення яких встановлює закон. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, а також послуг, які вони надають. Згідно зі ст. 490 ЦКУ майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є:

- 1) право на використання комерційного найменування;
- 2) право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, у тому числі забороняти таке використання;
- 3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передають іншій особі лише разом із цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або з його відповідною частиною. Як визначає ст. 491 ЦКУ, чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації юридичної особи та на інших підставах, встановлених законом.

Чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації

юридичної особи та на інших підставах, встановлених законом.

Комерційне найменування є носієм ділової репутації того чи іншого виробника стосовно якості товарів, що він виробляє, або послуг, що він надає. Воно не вказує на конкретні товари чи послуги, однак наголошує на юридичній особі, яка виробляє той чи інший вид товару чи надає послуги. Комерційне (комерційне (фірмове)) найменування індивідуалізує саме підприємство, а не його власника.

Із самої назви «комерційне (комерційне (фірмове)) найменування» випливає його приналежність структурі, організації, підприємству. Поняття ж комерційного найменування можна розглядати як таке, що може належати будь-якому суб'єкту (як юридичній, так і фізичній особі), який здійснює комерційну діяльність. Таким чином, комерційне найменування включає в себе два підвиди: 1) комерційне (комерційне (фірмове)) найменування юридичної особи; 2) найменування, під яким здійснюють свою діяльність фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності.

Фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності не може мати комерційне (фірмове) найменування, а може мати комерційне позначення, під яким виступає в цивільному обороті. Таке найменування фізичної особи слід розглядати як підвид комерційного найменування.

Скорочене комерційне (фірмове) найменування є невід'ємною частиною повного фірмового найменування, яке включається за бажанням власника, і, як і комерційне (фірмове) найменування юридичної особи, повинне підлягати правовому захисту незалежно від його реєстрації.

У випадку зміни власника підприємства його комерційне (фірмове) найменування має залишатися незмінним, якщо інше не буде передбачено договором між попереднім і новим власниками. Новий власник має повідомити споживачів та клієнтів про перехід до його власності підприємства та про відповідну зміну власника фірмового найменування.

Актуальною сьогодні є необхідність розробки й прийняття окремого нормативно-правового акту, який би детально визначив особливості правового регулювання фірмових найменувань в Україні, у тому числі основні принципи їх співіснування з іншими засобами індивідуалізації господарюючих суб'єктів, а також їх товарів та послуг.

На жаль, поки що законодавство України про охорону фірмового найменування знаходиться лише на стадії свого розвитку. Отже, сьогодні необхідно передусім деталізувати положення Цивільного кодексу про комерційне (фірмове) найменування в окремому законі. Відповідно до положень ЦКУ право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. Це положення потребує роз'яснення і тлумачення з метою забезпечити найвищий рівень захисту фірмових найменувань в Україні.

Сьогодні недобросовісна конкуренція є одним з найбільш поширених порушень прав на фірмові найменування. Використання схожих або тотожних фірмових найменувань суб'єктами господарювання, що працюють на різних ринках товарів, і якщо географічні межі товарних ринків, на яких вони функціонують, не співпадають, це є порушеннями прав на фірмові найменування як недобросовісна конкуренція. Право на комерційне (фірмове) найменування належить саме тій юридичній особі, яка була першою зареєстрована у відповідних органах державної влади. Тому використання навіть на різних ринках товарів та послуг схожих або тотожних фірмових найменувань має розглядатися як порушення.

Однією з основних причин порушень у сфері недобросовісної конкуренції стало посилення конкурентної боротьби за зниження рівня монополізації ринків у процесі появи і вступу до них нових учасників правовідносин.

Організаційно-правова форма за умови збігу додаткових частин фірмового найменування немає вирішального значення при вирішенні питання щодо схожості або тотожності фірмових найменувань. Саме тому дії юридичної особи, яка неправомірно використовувала комерційне (фірмове) найменування, (схоже або тотожне лише в частині додаткового елемента структури фірмового найменування) для неправомірного досягнення вигоди для себе, повинні розглядатися як недобросовісна конкуренція і притягаються до конкретних видів відповідальності за даний вид правопорушення.

Прояви недобросовісної конкуренції у сфері використання фірмових найменувань можуть бути лише у вигляді активних дій, які спрямовані на порушення права іншої особи. Неможливе використання чужого фірмового найменування шляхом бездіяльності. Тому недобросовісна конкуренція у сфері порушення прав на фірмові найменування може виявлятися лише в діях суб'єктів господарювання.

11.5.3 Право на найменування місця походження товару

Розвиток ринкових відносин в Україні значно підвищив роль і значення найменування місця походження товару. Найменування місця походження товару виконує досить важливу функцію визначення місця знаходження виробника і місця виробництва товару. Можна навіть сказати, що найменування місця походження товару інформує споживачів та інших учасників ринку про якість та особливі властивості товарів, які у свою чергу зумовлюють конкурентоспроможність товарів і підвищують попит на них.

Позначення товарів конкретним найменуванням місця їх походження є своєрідним знаком їх якості. Це покладає на власника такого найменування певні зобов'язання щодо його поведінки на ринку та дисциплінує виробника товару або особу, яка його реалізує. Репутація зазначеної місцевості вимагає вироблення товарів гарантованої якості. Отже, ділова репутація власників зареєстрованого географічного найменування місця походження товару не дозволяє їм виробляти товари нижчої якості порівняно з якістю товарів інших користувачів зареєстрованого найменування.

Найменування місця походження товару надає достовірні відомості про місце виробництва, виробника, продавця, підприємця, про якісні характеристики товару, його особливі властивості. Найменування місця походження товару часто використовується разом з фірмовим найменуванням і являє собою не лише певне позначення, а зазначає відомий товар відомого виробника.

Інформація, яку несе найменування, може сприяти зростанню популярності товару, місцевості його виробництва, попиту на нього, що має безпосередній вплив на прибуток виробника.

Вперше поняття «найменування місця походження товару» згадується в Паризькій конвенції про охорону промислової власності (1883 р.). Конвенція проголошувала, що вказівка на походження або найменування місця походження товару належить до об'єктів промислової власності і підпадає під дію Конвенції. Також у Конвенції зазначалося, що в разі прямого чи побічного використання неправильного зазначення походження виробу або особи виробника, фабриканта чи комерсанта є правопорушенням, за яке притягають до відповідальності за цивільним законодавством. Отже, важливість найменування місця походження товару в умовах ринкових відносин була визнана ще наприкінці позаминулого століття. Протягом ХХ століття значення і роль права на найменування місця походження товару не тільки не знизилась, а навпаки, ще більше зростає.

Основу сучасного національного законодавства про найменування місця походження товару складають Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (1999р.) та відповідні положення ЦК України (2003р.).

Відповідно до вищезгаданого Закону поняття **«зазначення походження товару»** – це термін, що об'єднує такі елементи:

- просте зазначення походження товару;
- кваліфіковане зазначення походження товару.

Під простим зазначенням походження товару слід розуміти будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення.

Під кваліфікованим зазначенням походження товару розуміють назву місця походження товару, тобто це географічне зазначення походження товару.

Назва місця походження – це назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або

поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором.

Географічне зазначення походження товару слід розуміти як будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактору.

Цивільний кодекс України містить окрему Главу 45, присвячену найменуванню місця походження товару, яка має назву «Право інтелектуальної власності на географічне зазначення». Відповідно до ст. 501 ЦК України право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає від дати державної реєстрації цього права, а обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Заявником на реєстрацію місця походження товару можуть бути будь-яка юридична чи фізична особа, асоціація споживачів, інша особа, визначена законом, яка має намір виробляти товар з характерними для цього географічного об'єкта властивостями або вже виробляє зазначений товар.

Проте слід мати на увазі таку особливість цього інституту, що право на використання найменування місця походження товару не є монопольним, тобто не є виключним правом. Це означає, що одне й те саме найменування місця походження товару може бути зареєстровано на ім'я кількох користувачів цього найменування. Особа, яка зареєструвала на своє ім'я найменування місця походження товару, одержує право на його використання (але не виключне право), якщо товар, який виробляється, відповідає вимогам, викладеним у заявці на реєстрацію.

Право користування найменуванням місця походження товару на підставі державної реєстрації може бути надано за такої умови: виробник товару знаходиться в тому ж географічному місці й виробляє товар з тими ж властивостями, які визначені у свідоцтві про реєстрацію.

Реєстрації підлягає тільки кваліфіковане зазначення товарів, яке складається із двох видів: назва походження товару і географічне зазначення походження товару.

Правова охорона походження товару надається за таких умов:

- є назвою географічного місця, з якого цей товар походить;

- вживається як назва певного товару чи як складова цієї назви;

- у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови чи поєднання характерних природних умов і людського фактору, що надають товару особливі властивості порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць;

- позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами чи поєднанням цих умов з характерним для цього географічного місця людським фактором;

- виробництво (видобування) і переробка позначуваного цією назвою товару здійснюється в межах зазначеного географічного місця.

Свідоцтво, що посвідчує реєстрацію права на використання кваліфікованого географічного зазначення, діє безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням.

Заявка на реєстрацію в іноземній державі кваліфікованого зазначення походження товару, пов'язаного з географічним місцем на території України, може бути подана тільки після його реєстрації в Україні.

Право на використання зареєстрованого географічного зазначення походження товару може бути припинено за рішенням суду (у зв'язку з втратою товаром особливих властивостей або інших характеристик, описаних у Реєстрі); у разі ліквідації юридичної особи або смерті фізичної особи, яка є власником свідоцтва; у разі подання власником свідоцтва заяви про відмову від права на використання цього зазначення; у разі несплати збору за продовження дії свідоцтва.

Права інтелектуальної власності на географічне зазначення такі: 1) право на визнання зазначення товару (послуги) географічним зазначенням; 2) право на використання

географічного зазначення; 3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної від дати державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням.

11.6 Право інтелектуальної власності на торговельну марку

11.6.1 Поняття «знак для товарів і послуг» і «торговельна марка»

Знак для товарів і послуг – це позначення, знак за яким товари та послуги одних осіб відрізняються від товарів та послуг інших осіб. Такими знаком можуть бути слова, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів. У Цивільному кодексі України відносно знаку для товарів і послуг вживається термін «торговельна марка».

Термін «торговельна марка» є прямим запозиченням із англійської мови (від англ. терміну «*trademark*»). По суті, термін «знак для товарів і послуг» та «торговельна марка» означають одне і те саме поняття і тому можуть вживатися як синоніми. Слід зауважити, що знак для товарів і послуг є засобом індивідуалізації товарів та учасників господарського обігу й, із законодавчої точки зору, є об'єктом права інтелектуальної власності, зокрема його відносять до інституту засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг.

Крім цього, поняття торговельної марки сьогодні є доволі широким, воно виходить за межі лише правової сфери. Це поняття є економічним за своєю природою і лише поступово набуває правового регламентування, необхідного для захисту товаровиробників та осіб, які надають послуги, від недобросовісного використання їх товарів, послуг, що маркуються відповідним торговим знаком. Термін торговельна марка також використовується в соціології, у психології та філософії як один з елементів сучасного світу та суспільних відносин. Таким чином, поняття торговельної

марки можна розглядати як у правовому чи соціально-економічному, так і психологічно-філософському значенні.

У науковій літературі головною проблемою пов'язаною з термінами «товарний знак» і «торговельна марка», вважають неоднозначність правового співіснування двох груп законодавчо закріплених понять, таких як «знак» і «марка», «товарний» чи «торгівельна».

До прийняття нового ЦК в Україні існувало єдине збірне поняття «знаки для товарів і послуг», яке використовувалося для товарних знаків та знаків обслуговування. Це поняття повністю відповідало міжнародним нормам і Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.

Положення ст. 420 ЦК України (2003 р.) визначають, що до об'єктів інтелектуальної власності, зокрема, належать торговельні марки (знаки для товарів та послуг). Визначення торговельної марки міститься у ст. 492, де вказується, що *торгівельною маркою* може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які є придатними для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Таким позначенням можуть бути слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Господарський кодекс України у ст. 155 також використовує поняття «торговельна марка», розуміючи під цим знаки для товарів і послуг.

Більшість Юридичних енциклопедій містять поняття торговельної марки, яка визначається як один із способів ідентифікації товарів або послуг.

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» (1993 р.) не містить визначення торговельної марки як такої, а у ст. 1 це поняття тлумачиться як позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

Отже, сьогодні склалася ситуація, коли в одній правовій дійсності існує два поняття, а саме: «знаки для товарів і послуг» (або товарний знак) та «торговельна марка». Проте відповідно до ЦК та ГК України дані поняття є синонімічними, а отже, їх використання не повинно створювати ніяких проблем на практиці.

Однак, слід відзначити, що поняття «знак для товарів і послуг» у правовому значенні є більш вдалим, оскільки воно

базується на міжнародних нормах (як зазначалося вище цей термін вперше було використано у Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.), які є пріоритетними перед нормами національного законодавства. Поняття ж «торговельної марки» розкриває економічний зміст та значення товарних знаків та знаків обслуговування.

Систему законодавства України про захист знаків для товарів та послуг марки становлять глава 44 «Право інтелектуальної власності на торговельну марку» (статті 492 – 500) ЦКУ; Закон України від 15 грудня 1993 р. за № 3690-ХП «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» зі змінами та доповненнями; інструкції та положення прийняті відповідними державними органами та органами місцевого самоврядування.

Положення ЦК стосуються поняття торговельної марки (ст. 492), суб'єктів права на торговельну марку (ст. 493), засвідчення права на торговельну марку (ст. 494), майнових прав на торговельну марку (ст. 495), строку чинності майнових прав на торговельну марку (ст. 496), дострокового припинення чинності майнових прав на торговельну марку (ст. 497), відновлення чинності достроково припинених виключних майнових прав на торговельну марку (ст. 498), визнання прав на торговельну марку недійсними (ст. 499), права попереднього користувача на торговельну марку (ст. 500).

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» регулює відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на знаки для товарів і послуг в Україні.

В цілому система законодавства України у сфері інтелектуальної власності є досить наповнена та враховує світовий досвід. Однак більшість законів України потребують перегляду і доопрацювання з урахуванням інтеграційних тенденцій України до Європейського Союзу, стандарти якого у галузі інтелектуальної власності одні з найвищих у світі.

11.6.2 Зміст права на торговельну марку

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам.

Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюються законодавством. Обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і послуг. Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має міжнародну реєстрацію або визнана відомою в установленому законом порядку, не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку такі:

- 1) право на використання торговельної марки;
- 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать власнику відповідного свідоцтва, власнику міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку відомою, якщо інше не встановлено договором. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років від дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законом. Зазначений строк може бути продовженим щоразу на десять років у порядку, встановленому законодавством.

Будь-яка особа, яка до дати подання заявки на торговельну марку або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала торговельну марку в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача).

Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи

ділової практики, в яких було використано торговельну марку або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Не набувають правової охорони позначення, що зображують таке:

- державні герби, прапори та емблеми;
- офіційні назви держав;
- емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міждержавних організацій;
- офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;
- нагороди та інші відзнаки.

Ці позначення можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників.

Також не набувають правової охорони такі знаки, що :

- не мають розрізняльної здатності;
- є загальноживаними для позначення товарів і послуг певного виду;
- вказують на вид, якість, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, а також на місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;
- є оманливими, тобто такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу; є загальнодержавними символами або термінами;
- відображають лише форму, що зумовлена природним станом товару, послуги або особи, що виробляє товар або надає послугу.

Ці позначення можуть бути внесені до знака як елементи, що не охороняються, якщо вони не займають домінуючого положення в зображенні знака.

Особа, яка бажає одержати свідоцтво, подає до державного підприємства «Український інститут промислової власності» заявку. Заявка подається на один знак, складається українською мовою і має містити такі документи:

- 1) заяву про реєстрацію знака;
- 2) зображення позначення;
- 3) перелік товарів і послуг, для яких заявник просить

зареєструвати знак, згрупованих за міжнародною класифікацією товарів і послуг для реєстрації знаків.

Свідоцтво про державну реєстрацію торгової марки надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди:

- 1) зареєстрований знак стосовно наведених товарів і послуг;
- 2) зареєстрований знак стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок його використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги;
- 3) позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати;
- 4) позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно товарів і послуг, споріднених з наведеними у свідоцтві, якщо внаслідок такого використання можна ввести в оману щодо особи, яка виробляє товари чи надає послуги, або ці позначення і знак можна сплутати.

Припинення дії свідоцтва про державну реєстрацію торговельної марки можливе за кількома причинами, а саме: якщо власник подав заяву про відмову від свідоцтва; у разі несплати збору за продовження строку його дії; за позовом будь-якої особи на підставі того, що знак не використовується упродовж трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва; за рішенням суду у зв'язку з перетворенням знака у позначення, що стало загальноновживаним як позначення товарів і послуг певного виду після дати подачі заявки.

11.6.3 Захист прав на знаки для товарів і послуг

В Україні охорона прав на знаки товарів і послуг здійснюється відповідно до положень ЦК України та Закону про товарні знаки. Незважаючи на те, що вітчизняне законодавство про товарні знаки перебуває у стадії становлення, воно гарантує доволі високій рівень захисту зазначених прав.

Найпоширенішою сьогодні категорією порушень, пов'язаних з неправомірним використанням знаків для товарів і послуг, є дії, спрямовані на неправомірне використання ділової репутації суб'єктів господарювання.

Щодо захисту прав на знаки для товарів та послуг Україна більшою мірою наслідує міжнародний досвід захисту цих прав. Як у багатьох країнах континентальної системи права, в Україні охорона товарним знакам надається на підставі їх реєстрації на відміну від того, що в деяких країнах англо-американської системи права ця охорона може надаватися на основі принципу першого використання товарного знака в господарському обороті. Однак у випадку визнання знака відомим на території певної держави він може отримати правову охорону, незважаючи на відсутність реєстрації чи на невикористання знака в цій державі.

Крім того, в Україні товарні знаки підлягають правовій охороні на основі принципу територіальності, тобто виключно в межах кордонів держави, де було зареєстровано чи використано товарний знак. У випадку визнання товарного знака відомим у державі, де його не зареєстровано і де він раніше не використовувався, такий знак все одно отримує правову охорону в межах цієї держави. Разом з тим він може охоронятись і на території інших держав. За загальним правилом правова охорона надається знакам тільки щодо конкретних товарів і послуг відповідно до Міжнародної класифікації товарів і послуг (далі – МКТП), якої дотримується більшість держав при реєстрації товарних знаків. Відомо, що факт реєстрації знаку за окремими класами МКТП на ім'я одного суб'єкта, як правило, не є перешкодою для реєстрації використання тотожного знаку іншими суб'єктами по відношенню до інших класів товарів і послуг. Проте відомим знакам правова охорона може надаватися і до класів товарів і послуг, за якими реєстрація товарного знаку не здійснювалася. Надання такого правового статусу відомим товарним знакам виправдовується тим, що в такий спосіб можна ефективно захистити права власників цих знаків, а також інтереси споживачів, у яких відомий товарний знак асоціюється з високою якістю товарів і послуг.

Правова охорона відомих товарних знаків в Україні протягом тривалого часу була проблемним питанням через відсутність у законодавстві прямих норм. Це заважало й міжнародному співробітництву України у сфері охорони інтелектуальної власності. Захист відомих товарних знаків здійснювався на підставі міжнародних правових актів і документів, зокрема вищезазначеної Паризької конвенції про

охорону промислової власності та інших міжнародних документів. Згодом ситуація змінилася. У зв'язку з імплементацією Україною Угоди про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність у 1994 р. у травні 2003 р. у Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (1993 р.) була внесена окрема стаття про охорону прав на добре відомий знак.

Загалом основне завдання Закону України про товарні знаки – індивідуалізація товарів і послуг певними позначеннями. В умовах ринкової економіки така індивідуалізація вкрай потрібна, оскільки вона дає змогу товари одного виробника чи послуги однієї організації відрізнити від однорідних товарів і послуг інших виробників чи осіб, які надають послуги. Саме цим Закон про товарні знаки відрізняється від законодавства про комерційне (фірмове) найменування (фірму), завданням якого є індивідуалізація виробників, а не товарів чи послуг.

Діючий Закон про товарні знаки за своїм змістом відповідає основним вимогам Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Його функції полягають не тільки в розрізненні товарів і послуг. Знак для товарів і послуг має значно ширше значення. Позначення певних товарів чи послуг товарним знаком накладає на його власника серйозні зобов'язання, дисциплінує виробника чи особу, що надає послуги.

Жоден підприємець, який зареєстрував знак на своє ім'я, не ризикуватиме своєю діловою репутацією, виробляючи товари чи надаючи послуги нижчої якості порівняно з товарами і послугами своїх конкурентів. В іншому разі йому треба залишати свою підприємницьку діяльність, бо він не витримає конкуренції в умовах ринку.

Споживач дуже швидко розбереться у якості товарів чи послуг, хто їх виробляє чи хто дає послуги. Тому широке впровадження знаків для товарів і послуг — це шлях істотного підвищення якості продукції у найширшому значенні цього слова. Під якістю товарів слід розуміти широкий спектр якісних характеристик товару, позначеного знаком певного виробника: технічний рівень, зовнішній вигляд, якість конструктивного рішення і якість його

виготовлення, мала матеріаломісткість і енергоощадливість та багато інших параметрів.

Отже, товарний знак не просто позначення для розрізнення товару одного виробника від однорідного товару іншого. Це один із досить ефективних правових засобів підвищення ефективності технічного рівня самого виробництва, бо без належного технічного рівня виробництва виготовити товар, який би відповідав сучасним вимогам, просто неможливо.

Це засіб оновлення виробництва, удосконалення технології до сучасного рівня, засіб істотного підвищення якості вироблюваної продукції чи надання послуг. Засобом товарного знаку досягається необхідний споживачеві асортимент товарів чи послуг, бо на ринку попит матиме той товар чи послуга, які потрібні споживачеві.

11.7 Авторське право і суміжні права – інститут цивільного права

11.7.1 Становлення і розвиток авторського права

Серед інститутів права інтелектуальної власності особливе місце займає авторське право і суміжні права. Цей інститут регулює відносини, що виникають в зв'язку зі створенням і використанням творів науки, літератури, мистецтва, фонограм, виконань, програм організації мовлення.

Історія виникнення та розвитку авторського права та суміжних прав в Україні була непростю і відрізняється від історії західноєвропейських країн та США. Перші законодавчі акти, які регулювали авторські відносини в Росії, з'явилися тільки у другій чверті XIX ст. Це пов'язано з тим, що книговидавнича справа була багато років державною монополією, крім того, авторське право було тісно пов'язано з цензурним законодавством. Перший авторський закон в Росії з'явився також в межах цензурного закону. 22 квітня 1828 р. прийнято Цензурний Статут, який мав спеціальну главу «О сочинителях и издателях книг». Відповідно до цього закону автор або перекладач мав довічне виключне право

користуватися власним виданням і продавати його. Строк цього права встановлювався через 25 років після смерті автора.

У 1830 р. нове Положення про права авторів містило в собі ряд нових принципових змін: права авторів визнавалися правом власності, строк охорони прав авторів продовжувався до 35 років після смерті.

Подальший розвиток авторського права у ХІХ ст. був спрямований на розширення прав авторів. Однак ці зміни не могли забезпечити ефективний захист авторських прав. І тільки у 1911 р. прийнято спеціальний закон, який мав назву «Положення про авторське право». Цей закон був значним кроком у розвитку авторського права Росії, але його рівень ще не відповідав повністю вимогам Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р.

Після Жовтневої революції цивільне законодавство царської Росії і Закон про авторське право 1911 р. було скасовано.

Перший радянський закон «Основи авторського права» регулював авторські відносини, прийнято 30 січня 1925 р. Цей нормативний акт скоротив дію авторського права після смерті автора до 25 років. Прийнятий у 1928 р. Закон «Про авторське право» встановлював чинність авторського права тільки за життя автора.

Під час кодифікації законодавства у 60-і роки ХХ ст. було прийнято рішення включити законодавство про авторське право в основи цивільного законодавства СРСР як самостійний розділ. 11 червня 1964 р. було затверджено Цивільний кодекс, який містив відповідний розділ «Авторське право». Цей розділ включено до Цивільного кодексу УРСР від 18 липня 1963 року.

У 1973 р. Радянський Союз став учасником Всесвітньої (Женевської) конвенції про авторське право (1925 р.). У зв'язку з цим виникла необхідність внести відповідні зміни та наблизити радянське законодавство до норм розвинутих країн світу та міжнародного права. З урахуванням цього і був розроблений розділ «Авторське право» Основ цивільного законодавства СРСР і союзних республік, прийнятих 31 травня 1991 р.

Основи цивільного законодавства мали набути чинності з 1 січня 1992 р., однак у зв'язку з розпадом СРСР цього не відбулося.

Після проголошення незалежності України почався процес розробки національного законодавства про авторське право. 23 грудня 1993 р. Верховною Радою України повністю був прийнятий Закон України «Про авторське право і суміжні права» (ВВРУ-№13-1994 р. ст. 64 № 3792-XII), який оновив докорінним образом авторське право. Крім того, були прийняті деякі нормативні акти, що доповнювали цей закон: Постанова Кабінету Міністрів України «Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва» (1994 р.), «Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва» (1995 р.). 31 травня 1995 р. ВРУ затвердила закон, відповідно до якого Україна приєдналась до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів.

Важливим кроком у подальшому розвитку національного законодавства стало прийняття нової Конституції України (28 червня 1996 р.), ст. 41 якої проголошує право кожної людини володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

У 2001 р. до Закону «Про авторське право і суміжні права» були внесені зміни та доповнення. Зазначений закон викладено у новій редакції.

16 січня 2003 р. ВРУ прийняла новий Цивільний кодекс України, який називають другою Конституцією України. Однією зі складових ЦКУ є Книга четверта «Право інтелектуальної власності». Вона складається з 12 глав, що об'єднують 90 статей. 36 і 37 глави ЦКУ об'єднують норми, щодо авторських і суміжних прав.

11.7.2 Предмет авторського права і суміжних прав

Авторське право і суміжні права – це інститут цивільного права, такої його підгалузі, як право інтелектуальної власності.

Термін «авторське право» розуміється у двох значеннях: об'єктивному та суб'єктивному.

Під авторським правом в об'єктивному значенні розуміють сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з використанням творів науки, літератури, мистецтва.

Авторське право в суб'єктивному значенні – це суб'єктивне право автора на твір (володіння, користування і розпорядження).

Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, права виробників фонограм і організацій мовлення стосовно використання творів науки, літератури, мистецтва, що охороняються авторським правом.

Таким чином, авторське право і суміжні права об'єднуються в єдиний інститут, який регулює відносини, пов'язані зі створенням і використанням творів науки.

Авторське право і суміжні права тісно взаємопов'язані, тому що суміжні права виникають і здійснюються на підставі прав авторів на твори та регулюються єдиним законом. Предметом авторського права і суміжних прав є особисті немайнові і майнові відносини, що виникають між авторами творів науки, літератури і мистецтва, виконавцями, виробниками фонограм, програм організацій мовлення. Об'єктами авторських і суміжних прав є твори (літературні, художні, комп'ютерні програми та ін.), роботи, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення. Суб'єктами авторських і суміжних прав є автори творів, виконавці, виробники фонограм, відеограм, організації мовлення та інші фізичні та юридичні особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону.

11.7.3 Завдання та принципи авторського права і суміжних прав

Серед завдань авторського права і суміжних прав в юридичній літературі відокремлюють такі:

1. Стимулювання творчої діяльності зі створення творів науки, літератури, мистецтва. Авторське право повинно

створювати певні умови для заняття творчою діяльністю, забезпечити визнання та охорону творчих результатів, права авторів та інших суб'єктів на використання створених творів, одержання винагороди, захист честі та гідності та ін.

2. Створення умов для широкого використання творів в інтересах суспільства.

Завдання авторського права і суміжних прав тісно пов'язані з його принципами.

Принципи авторського права – це основні ідеї, які характеризуються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю. Принципи авторського права не закріплюються в окремих статтях законодавчих актів, вони виводяться з усієї сукупності правових норм. Їх значення дозволяє орієнтуватися в авторському законодавстві, вірно тлумачити та застосовувати його норми. До основних принципів належать такі:

1. Принцип свободи творчості, який закріплюється ст. 54 Конституції України. Автори творів вільні у виборі теми, сюжету, форми твору, вони самостійно вирішують питання про опублікування твору. Законодавство забезпечує захист прав авторів на твори науки, літератури, мистецтва незалежно від їх призначення, цінності, форми, жанру, обсягу, мети, завершеності.

2. Поєднання особистих інтересів автора із інтересами суспільства. Законодавство гарантує авторам охорону їх особистих немайнових і майнових прав, підкреслює їх виключний характер, тільки автор визначає, на яких умовах твір буде оприлюднений. Але законодавство враховує і інтереси суспільства, встановлює випадки вільного використання твору.

3. Невідчужуваність особистих немайнових прав автора. Особисті немайнові права автора (право авторства, право на ім'я, цілісність твору, недоторканість) належать тільки автору,

вони не можуть бути передані (відчужені) іншим особам. Вони мають безстроковий характер.

4. Свобода авторського договору. Цей принцип полягає у тому, що сторони самостійно обирають умови, на яких вони укладають договір. Законодавство визначає тільки умови, які обов'язково мають бути узгоджені сторонами. Це пов'язано з тим, щоб забезпечити авторам мінімальний рівень прав, захистити їх від недобросовісних користувачів.

Умови, що погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно зі становищем, затвердженим чинним законодавством є недійсними. Крім того, недійсними є також умови, що обмежують право автора на створення майбутніх творів на зазначену в договорі тему чи у зазначеній галузі. Вказані принципи визначають зміст основних норм авторського права та служать передумовами його подальшого розвитку.

11.8 Об'єкти авторського права

11.8.1 Поняття та ознаки об'єктів авторського права

Творча діяльність особи знаходить свій прояв у різних галузях: літературі, мистецтві, архітектурі, театрі, кіно та інші. Результатом творчої діяльності є твори науки, літератури, мистецтва. Законодавство про авторське право визначає, що охороні підлягають всі твори, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, цінності, жанру, обсягу, мети, засобу чи форми вираження (ст. 8 Закону, ст. 433 ЦКУ).

Таким чином, головним є те, що **твір** – це результат творчої діяльності, виражений в об'єктивній формі.

В існуючому законодавстві немає визначення поняттю «твір», але вказується на його ознаки. Перш за все, твір є результатом творчої діяльності. Показником творчого характеру твору, на думку багатьох вчених, є його оригінальність. Воно може виражатися у новому змісті, новій

формі, ідеї, концепції та ін. В цьому сенсі кожний твір є новим, оригінальним, неповторним.

Другою ознакою твору є наявність об'єктивної форми. Твір як результат творчої діяльності автора стає об'єктом авторського права лише тоді, коли він виражений у будь-якій об'єктивній формі (що робить його доступним для сприйняття, допускає можливість відтворення). Таким чином, об'єктивна форма твору тісно пов'язана з можливістю його відтворення.

Авторське право охороняє форму вираження твору, воно не поширюється на ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, концепції тощо, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені у творі.

Слід звернути увагу на те, що авторське право розповсюджується на усі твори, незалежно від їх призначення та художнього рівня. Авторське право охороняє як високохудожні твори, так і твори, художній рівень яких не є високим. Якість твору визначається при його опублікуванні, визначенні кількості примірників, авторської винагороди. Будь-який твір охороняється законом.

Відповідно до українського законодавства авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору або спеціальне оформлення, чи виконання будь-яких інших формальностей.

Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Він складається з таких елементів: латинська літера «С», обведена колом ©; ім'я особи, яка має авторське право; рік першої публікації твору.

Застосування знаку для охорони не означає, що правовій охороні підлягають тільки твори, які містять цей знак. Його застосування залежить від бажання особи, якій належить авторське право. Закон забезпечує правовою охороною і твори, на яких є знак, і твори, на яких його немає.

Суб'єкт авторського права для засвідчення авторства має право протягом строку охорони зареєструвати своє право у відповідних державних реєстрах.

Слід звернути увагу на те, що авторський твір і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкту, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки. Наприклад, продаж роману видавництву не позбавляє письменника його авторських прав.

Об'єктом авторського права може бути не тільки твір в цілому, але і його частина, якщо вона може використовуватися самостійно, в тому числі назва, якщо вона є оригінальною.

11.8.2 Твори, які не є об'єктами авторського права

До кола об'єктів, що не охороняються авторським правом, належать ті твори, в яких відсутня хоча б одна з ознак, необхідних для визнання його твором науки, літератури і мистецтва. Результати діяльності, що не містять творчості, оригінальності, або вони не виражені в об'єктивній формі, що робить твір доступним до сприйняття, можливим для відтворення, не можуть бути визнані твором, який охороняється авторським правом.

Відповідно до ЦКУ не є об'єктами авторського права акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (закони, укази, розпорядження, постанови, рішення тощо) та їх офіційні переклади; державні символи України, грошові знаки, емблеми тощо, затверджені органами державної влади; сповіщення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації; інші твори, встановлені законом (ст. 434 ЦКУ).

Слід зазначити, що закінчення строку дії авторського права припиняє правову охорону твору, але цей факт не

впливає на охорону авторства, імені автора і недоторканість твору. Ці права мають безстроковий характер.

Не є об'єктами авторського права акти органів державної влади і органів місцевого самоврядування та їх офіційні переклади. До цих документів відносяться закони, укази, постанови, рішення, інструкції та інші нормативні акти. Державними символами і знаками вважаються стяги, герби, гімни, ордена, грошові знаки та ін. Більшість цих документів є результатами творчої діяльності людини, їх автори відомі. Однак як тільки вони затверджуються відповідними органами, їх правовий статус змінюється. Вони широко використовуються усіма суб'єктами суспільних відносин без будь-яких обмежень.

Не визнаються об'єктами авторського права сповіщення про події і факти, що мають інформаційний характер. Інформація про той чи інший факт не містить творчого характеру. Сповідання телеграфних інформаційних агенцій, офіційна хроніка – це тільки точні дані, інформація, яка не відображає думки автора, його відношення до цієї чи іншої події.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 11) стосується об'єктів, що не охороняються авторським правом: розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності.

Не охороняються законом твори народної творчості (фольклор) – частушки, танці, твори народних художніх промислів, народні костюми та ін. Твори народної творчості не можуть забезпечуватися правовою охороною, тому що їх автор – народ.

До об'єктів, що не охороняються авторським правом, закон може віднести й інші твори.

11.8.3 Види об'єктів авторського права

Твори як об'єкти авторського права відрізняються за різними критеріями: за об'єктивною формою, способами відображення, ступенем самостійності, видами використання та ін. Різниця, яка існує між творами, впливає на їх правовий режим.

Перш за все усі твори поділяються на три групи: твори науки, літератури, мистецтва.

Під творами науки розуміють будь-які твори, основний зміст яких складається із створення і систематизації об'єктивних знань про дійсність. Творами літератури вважаються художні твори, виражені у словесній формі. Твори мистецтва – це усі інші твори художньої творчості, в тому числі твори архітектури, живопису, графіки.

Цивільний Кодекс України, Закон «Про авторське право і суміжні права» відносять до об'єктів авторського права наступні об'єкти інтелектуальної власності (різновиди літературних та художніх творів, комп'ютерних програм і т.п.):

а) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори;- лекції, промови, проповіді та інші усні твори;- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші сценічні твори;- твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, художнього скла, ювелірні вироби тощо; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів (похідні твори); збірники творів, інші складені твори, якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної власності;

б) комп'ютерні програми;

в) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

г) інші твори.

Значну групу об'єктів складають літературні та художні твори, до яких законодавство відносить романи, поеми, статті, лекції, промови, драматичні твори, музичні тощо.

Залежно від форми вираження вони поділяються на письмові та усні. Крім того, твори можуть бути зафіксовані в іншій об'єктивній формі – плівки, грампластинки, магнітні диски і т.п. До усних творів належать промови, лекції, доповіді, виступи, проповіді тощо. Ці твори теж охороняються законом. Однак твір, виражений в усній формі, захистити досить складно. У разі порушення авторських прав автору, який немає такого усного твору на матеріальному носії, дуже важко довести факт порушення. Такий твір практично неможливо захистити від неправомірних дій та від перекручень. Тому слід уникати усної форми твору. Усі інші твори відносяться до письмових.

Важливе значення має поділ творів на опубліковані та неопубліковані. Законодавець поділяє твори також на оприлюднені та не оприлюднені. При усій схожості цих понять, вони не є тотожними. Розглянемо кожне з цих понять.

Відповідно до закону оприлюдненим твір стає тоді, коли за згодою автора або іншого суб'єкта авторського права здійснюється дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо.

Опублікуванням твору вважається випуск в обіг примірників твору за згодою автора або іншого суб'єкта авторського права у кількості, здатній задовольнити розумні потреби публіки з урахуванням характеру твору.

Таким чином, незважаючи на схожість цих понять, вони не збігаються за змістом.

Ще одним критерієм поділу творів на окремі види є ступінь самостійності твору. За цим критерієм твори поділяються на оригінальні (самостійні) і залежні (похідні).

Оригінальним вважається твір, усі елементи якого створені самим автором. Відповідно до законодавства до елементів, що охороняються авторським правом, відноситься мова (зовнішня форма) та система образів (внутрішня форма). Зміст твору, що не пов'язаний з формою, законом не охороняється. Твір, зміст якого запозичений (тема, сюжет, матеріал), але має нову форму, визнається оригінальним.

Об'єктами авторського права є і так звані похідні твори.

Похідний твір – це твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотації, адаптації, аранжування, обробка фольклору та інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову. Похідні твори охороняються, якщо вони мають нову форму порівняно з оригіналом. Крім того, авторське право на такий твір отримується тільки при умові дотримання прав автора, твір якого перекладається, переробляється, аранжується. Як правило, закон вимагає в такому випадку згоди автора оригінального твору.

Велике практичне значення має поділ творів на службові та неслужбові. Службовий твір – це твір, створений автором згідно з виконанням службових обов'язків, відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем. Особливості службового твору такі: 1) авторське право на такий твір належить автору; 2) право на використання службового твору належить роботодавцю, з яким автор знаходиться у трудових відносинах, якщо в трудовому договорі не передбачено інше; 3) розмір авторської винагороди за кожний вид використання службового твору визначається договором між автором і роботодавцем; 4)

відносини між автором службового твору і роботодавцем визначаються трудовим договором (контрактом).

Поділ творів на окремі види має не тільки теоретичне, але і практичне значення. Це дозволяє враховувати усі особливості того чи іншого твору, що впливає на рівень його правової охорони.

11.9 Суб'єкти авторського права

11.9.1 Автори як суб'єкти авторського права

Суб'єктами авторського права є особи, яким належить суб'єктивне авторське право на твір. Згідно з Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» первинним суб'єктом авторського права є автор твору, а також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

Автор твору – це фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір. Автором твору може бути будь-яка фізична особа незалежно від віку, громадянства, дієздатності.

Малолітні, неповнолітні, недієздатні, обмежено дієздатні особи можуть бути авторами творів.

Малолітні особи – це фізичні особи, які не досягли 14 років, вони мають часткову цивільну дієздатність. Історії відомо багато випадків, коли творцями творів ставали діти. Так, перший збірник віршів Ніки Турбіної був опублікований у 8 років.

Малолітні особи мають право здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності (ст.31 ЦКУ). Однак авторські права за них здійснюють їх батьки або опікуни, вони від імені малолітніх укладають авторські договори, захищають їх права у випадках їх порушення та ін. Проте стороною у договорі є малолітній автор.

Неповнолітні діти віком від 14 до 18 років мають неповну цивільну дієздатність. Вони самостійно здійснюють права на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Їм належить

право одержувати винагороду за використання власних творів і розпоряджатися цією винагородою.

За *недієздатних осіб* авторські права здійснюють опікуни як законні представники такої особи. Фізичні особи, дієздатність яких обмежена у зв'язку з психічним розладом, зловживанням спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, внаслідок чого вони ставлять себе чи свою сім'ю у скрутне матеріальне становище, можуть здійснювати авторські права за згодою піклувальників.

Усі ці обмеження спрямовані на захист прав таких осіб від зловживань з боку правопорушників.

Авторські права іноземних громадян або осіб без громадянства охороняються і забезпечуються українським законодавством у таких випадках:

1) якщо вони мають постійне місце проживання на території України, незалежно від того, на якій території вперше були оприлюднені їх твори;

2) якщо їх твори були вперше оприлюднені на території України або не оприлюднені, але які знаходяться в об'єктивній формі на території України;

3) якщо їх твір вперше оприлюднений в іншій країні та протягом 30 днів після цього оприлюднений на території України;

4) якщо твори вперше оприлюднені на території іншої держави або не оприлюднені, але знаходяться в об'єктивній формі на території іншої держави, правова охорона надається відповідно до міжнародних договорів України (ст.3 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

11.9.2 Співавторство: поняття та ознаки. Види співавторства

Твір науки, літератури і мистецтва може бути створений не одним автором, а кількома. Такий вид співучасті прийнято називати співавторством.

Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір. Авторське право на такий твір належить всім співавторам незалежно від того чи утворює такий твір

нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення (ст.13 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Твір вважається створеним у співавторстві за наявності певних умов, а саме:

1. Твір створений спільною творчою працею декількох осіб. Важливим є те, що твір є результатом спільної праці співавторів. Не визнаються співавторами особи, що здійснювали технічну допомогу (друкарки, консультанти) або фінансову, матеріальну підтримку.

2. Створений колективний твір є єдиним цілим, вилучення будь-якої частини з такого твору робить необхідним внесення змін в інші частини або неможливим його використання за призначенням.

3. Для визнання осіб співавторами твору необхідна наявність угоди про співавторство. Під цією угодою слід розуміти взаємне волевиявлення сторін, яке спрямоване на спільну творчу працю. Така угода може укладатися в будь-якій формі, на будь-якому етапі роботи над твором. Важливим є те, щоб вона не порушувала прав співавторів, які охороняються законом.

Авторське право на твір, створений спільною творчою працею, належить усім співавторам незалежно від вкладу кожного співавтора. Право на розпорядження твором належить усім співавторам, яке вони здійснюють спільно. Жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. Питання про використання твору вирішуються одногосно, а не більшістю голосів. Якщо співавтори не можуть самостійно вирішити суперечку, він передається до суду.

В юридичній літературі рекомендується укладати договір у письмовій формі, який і буде регулювати відносини між співавторами. Цим договором, як правило, визначається порядок і розмір винагороди, що належить кожному співавтору, порядок використання їх прізвищ та ін. Якщо такий договір відсутній, ніяких інших угод між співавторами

не укладалось, авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно (ст.436 ЦКУ).

Закон виділяє два види співавторства:

1. **Нероздільне співавторство** – твір, створений двома або більше співавторами, є єдиним цілим, його частини не мають самостійного значення (наприклад, романи І.Ільфа та Є.Петрова). Авторські права належать усім співавторам і можуть здійснюватися тільки спільно. Співавтори не можуть розпоряджатися твором особисто.

2. **Роздільне співавторство** – твір є єдиним цілим, однак його частини мають самостійне значення і при цьому відомо, ким зі співавторів створені ці частини (наприклад, підручник, монографія, в яких вказуються автори окремих глав, розділів). Розпорядження таким твором як єдиним цілим здійснюється усіма співавторами спільно, однак кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

Співавторством є також авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його проводила (журналіст). Опублікування запису інтерв'ю допускається лише за згодою особи, яка його дала.

Авторські права є первісними і виникають внаслідок створення самого твору. Права усіх інших осіб є похідними, вони переходять до них від авторів.

11.9.3 Юридична особа як суб'єкт авторського права

Разом з фізичними особами суб'єктами авторського права на твори науки, літератури і мистецтва згідно із законодавством України можуть бути юридичні особи.

Юридична особа – це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

Юридична особа набуває окремі авторські права на підставі договору з автором твору, внаслідок створення твору

автором у порядку виконання службових обов'язків, якщо твір перейшов до юридичної особи за заповітом та ін.

Юридична особа набуває авторські права, які первісно належать автору, тільки на підставах вказаних у законі. Юридична особа не може бути автором твору, тому що твір створюється тільки творчою працею фізичної особи, її права є вторинними (похідними). Юридична особа може створювати організаційні, матеріальні умови для творчої праці людини, але сама не може бути автором.

Відповідно до чинного законодавства України про інтелектуальну власність переважна більшість творів належить юридичній особі на підставі виконання автором службового завдання. Ст.16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає, що роботодавцю належить виключне майнове право на службовий твір, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. Особисте немайнове право на службовий твір належить автору. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюється трудовим договором або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Майнові права на твір, що створено у порядку виконання службового завдання, належать юридичній особі тільки в тих випадках, коли автор, по-перше, перебуває у трудових відносинах з роботодавцем; по-друге, трудовий договір містить обов'язок працівника створити твір; по-третє, роботодавець надавав автору матеріальну, фінансову та іншу допомогу для створення твору; по-четверте, необхідно визначити розмір винагороди, строки та порядок виплати.

11.9.4 Інші суб'єкти авторського права

Суб'єктами авторського права можуть бути спадкоємці, інші фізичні і юридичні особи, в тому числі держава Україна, до яких авторське право переходить згідно із законом чи договором.

Після смерті автора суб'єктами авторського права стають його спадкоємці. Спадкоємці одержують певне коло авторських прав у

порядку спадкування за законом або за заповітом.

Цивільний кодекс встановлює загальні правила спадкування (кн.6). *Спадкоємцями* за законом можуть бути громадяни, які входять до тієї чи іншої черги спадкоємців. Спадкоємцями за заповітом можуть бути фізичні, юридичні особи, держава.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (ст.29) визначає, що майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не переходять у спадщину особисті немайнові права авторів. Спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Таким чином, спадкоємці одержують у спадок майнові права, такі як право на використання твору, право на винагороду та ін. Особисті немайнові права автора мають виключний характер.

Крім того, слід звернути увагу на той факт, якщо права автора на твір діють протягом усього життя автора, то права спадкоємців обмежені строком: 70 років після смерті автора, крім випадків, передбачених ст.28 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Правонаступником автора можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, до яких перейшло авторське право на

твір науки, літератури, мистецтва на підставі цивільно-правового договору. Проте автор передає за таким договором тільки майнові права, особисті немайнові права належать автору – творцю твору.

Правонаступником автора може бути і держава Україна. Після закінчення строку дії авторського права твір стає суспільним надбанням. Тобто він може вільно використовуватися будь-якою особою (без виплати авторської винагороди), за умов дотримання особистих немайнових прав автора. Користувачі зобов'язані дотримуватися права авторства, права на ім'я, протидіяти будь-яким посяганням на твір, честь та репутацію автора.

Суб'єктами авторського права є не тільки творці оригінальних творів, але і такі творці похідних (залежних) творів, як упорядники і перекладачі.

Похідними творами визнаються твори, що є творчою переробкою інших існуючих творів без завдання шкоди їх охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору) чи їх творчим перекладом на іншу мову.

Упорядники – це особи, які організують, обробляють, систематизують або відновлюють твір, який є об'єктом авторського права. Авторське право належить особі, яка підготувала збірник, самотійно обробила або систематизувала матеріал.

Переклад є самотійним об'єктом авторського права, а перекладач визначається суб'єктом авторського права. **Перекладач** має право позначити своє ім'я, право на винагороду, відтворення і поширення перекладу. Для здійснення перекладу необхідна згода автора первісного твору.

Таким чином, суб'єктами авторського права є широке коло осіб, але первісним суб'єктом є автор, який має виключні авторські права на свій твір.

11.11 Загальна характеристика прав авторів

11.11.1 Виняткова природа авторських прав

В результаті створення твору науки, літератури і мистецтва автор набуває особисті немайнові та майнові права. Ці права мають виключний характер. Виняткова природа авторських прав пов'язана з їх походженням, тому що створення твору нерозривно пов'язано з самою людиною, її інтелектом. Крім того тільки автор або його правонаступник може вирішувати питання здійснення авторських прав, особливо права розпорядження твором. Тільки автор має особливі права, пов'язані з використанням твору, усі інші особи зобов'язані утримуватися від користування твором без згоди правовласника.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» підкреслює винятковий характер певних прав: на використання твору, на дозвіл або заборону використання твору. Проте це не означає, що не вказані в законі права, не мають виняткового характеру.

Слід особливо підкреслити, що всі суб'єктивні авторські права мають винятковий характер. Авторські права виключно належать їх власникам і не можуть належати іншим особам, крім випадків, передбачених законом або договором.

Найбільш розповсюдженим в юридичній літературі є поділ авторських прав на особисті немайнові і майнові права. Особисті немайнові права відповідно до закону належать виключно автору твору, вони не відчужені від особистості автора і, як правило, не можуть передаватися іншим особам. Майнові права на використання твору можуть переходити до інших осіб.

11.11.2 Особисті немайнові права авторів

Особисті немайнові права автора закріплюються ст.14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та ст.438 ЦКУ. Особисті немайнові права автора належать автору незалежно від майнових прав і зберігаються за автором у випадку поступки права на використання твору.

До особистих немайнових прав належать:

1. *Право визнаватися автором твору (право авторства)* – це основне право, тому що тільки творець твору може вважатися його автором. Це право є абсолютним. Право авторства виникає незалежно від форми, призначення, достоїнства твору, воно не залежить від того, опублікований твір чи ні. Право авторства не потребує здійснення формальних дій, воно виникає із самого факту створення твору. Право авторства має безстроковий характер і може належати тільки самому автору. На підставі права авторства виникають усі інші авторські права.

2. *Право використовувати або дозволяти використання твору під власним ім'ям, псевдонімом або анонімно.* Право на ім'я – це засіб індивідуалізації особи – творця твору. Автор має право випустити твір під власним ім'ям, псевдонімом або анонімно. Право на ім'я реалізується автором у випадку використання твору іншими особами, коли він вступає у договірні відносини. Автор має право вимагати вказівки свого імені щораз при використанні твору, публічному виконанні, цитуванні та ін. Право на ім'я містить у собі можливість вимагати, щоб ім'я автора або його псевдонім не спотворювалися при використанні твору іншими особами.

3. *Право на оприлюднення, включаючи право на відкликання.* Право на оприлюднення – це така дія, яка здійснюється за згодою автора, що робить твір доступним для публіки шляхом його опублікування, публічного показу або виконання, передачі в ефір і т.д. Це юридична забезпеченість

можливості публічного розголосу твору. Право на відкликання – це право відмовитися від раніше прийнятого рішення про опублікування твору. Однак закон передбачає умови про відшкодування збитків користувачеві, включаючи упущену вигоду.

4. *Право на захист честі і репутації автора.* Забороняється без згоди автора вносити будь-які зміни в сам твір, його назву або в позначення імені автора. Забороняється без згоди автора супроводжувати твір ілюстраціями, передмовами, післямовами або якими-небудь поясненнями. Автор має право вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. У разі смерті автора недоторканість твору охороняється особою, уповноваженою на це автором. За відсутністю такої уповноваженої особи твір охороняється спадкоємцями а також іншими зацікавленими особами.

11.11.3 Майнові права авторів

Майнові права авторів творів науки, літератури і мистецтва визначаються ст.15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та ст.440–448 ЦКУ. Особливістю майнових прав є те, що вони можуть здійснюватися як самим автором, так і іншими особами, яким автор дозволяє використовувати свій твір.

До майнових прав автора належать:

1. Виключне право на використання твору, що дозволяє автору (чи іншій особі, яка має авторські права) використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом.

2. Виключне право на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами. Це право дає автору (чи іншій особі, яка має авторські права) дозволяти або забороняти:

- 1) відтворення творів;
- 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- 3) публічну демонстрацію і публічний показ;
- 4) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- 5) переклади творів;
- 6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- 7) включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- 8) розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання у майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору;
- 9) подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором;
- 11) здавання у майновий найм і (або) комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі або у формі, яку зчитує комп'ютер;

11) імпорт примірників творів.

Цей перелік не є вичерпним.

Виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі у реалізації проектів цих творів.

За винятком випадків, передбачених статтями 21–25 Закону, автор (чи інша особа, яка має авторське право) має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору. Винагорода може здійснюватися у

формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів.

Розмір і порядок виплати авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі або у договорах, що укладаються за дорученням суб'єктів авторського права організаціями колективного управління з особами, які використовують твори. Кабінетом Міністрів України можуть встановлюватися мінімальні ставки авторської винагороди та порядок їх застосування.

Відповідно до закону допускається обмеження майнових прав, за умови, що вони не завдаватимуть шкоди використанню твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси автора.

11.11.4 Умови вільного використання творів

Законодавство дозволяє вільне використання твору без згоди автора, але з обов'язковим зазначенням його імені і джерела запозичення у таких випадках:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або

журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне сповіщення спеціально не заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне сповіщення творів, побачених або почутих під час цих подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою;

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів без використання цих каталогів у комерційних цілях;

6) видання та відтворення випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих та аудіотворів (аудіодокументів, аудіокниг) з нанесенням спеціального цифрового формату для сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією, розмітки для зручної навігації з метою розповсюдження між інвалідами по зору та осіб з дислексією, а також поповнення бібліотечних фондів спеціалізованих бібліотек, бібліотек навчальних закладів та центрів реабілітації для інвалідів і дітей - інвалідів по зору, громадських організацій сліпих, підприємств, установ, організацій, де працюють інваліди по зору, крім випадків прямого чи опосередкованого використання цих творів з комерційною метою;

7) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою;

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній;

9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень,

доповідей та інших подібних творів у обсязі, виправданому поставленою метою;

9-1) використання правомірно оприлюднених літературних, художніх, музичних та інших творів для створення на їх основі іншого твору в жанрі літературної, музичної або іншої пародії, попури або карикатури;

11) відтворення твору в цілях і за умов, передбачених статтями 22–25 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;

11) адаптація існуючих і створюваних аудіовізуальних творів для сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією шляхом застосування аудіодискрипції (тифлокоментування).

Цей перелік вільного використання творів є вичерпним.

Крім того, допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторські права, вільне відтворення бібліотеками та архівами твору репрографічним способом у випадках встановлених ст.22. Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Допускається вільне відтворення твору без згоди автора або іншої особи, яка має авторські права, для здійснення навчання, якщо таке відтворення відповідає вказаній меті, є поодиноким випадком і немає систематичного характеру.

Особливим об'єктом авторського права є комп'ютерні програми. Закон допускає вільне копіювання, модифікацію і декомпіляцію комп'ютерних програм (ст. 24 Закону), але встановлює, що таке право має особа, яка правомірно володіє правомірно виготовленим примірником комп'ютерної програми. Така особа має право без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право на цю програму:

1) ввести до комп'ютерної програми зміни (модифікації) з метою забезпечення її функціонування на технічних засобах особи, яка використовує ці програми, і вчинення дій, пов'язаних з функціонуванням комп'ютерної програми відповідно до її призначення, зокрема запис і

збереження в пам'яті комп'ютера, а також виправлення явних помилок, якщо інше не передбачено угодою з автором чи іншою особою, яка має авторське право;

2) виготовити одну копію комп'ютерної програми за умови, що ця копія призначена тільки для архівних цілей або для заміни правомірно придбаного примірника у випадках, якщо оригінал комп'ютерної програми буде втраченим, знищеним або стане непридатним для використання. При цьому копія комп'ютерної програми не може бути використана для інших цілей, встановлених законом, і має бути знищена у разі, якщо володіння примірником цієї комп'ютерної програми перестає бути правомірним;

3) декомпілювати комп'ютерну програму (перетворити її з об'єктного коду у вихідний текст) з метою одержання інформації, необхідної для досягнення її взаємодії із незалежно розробленою комп'ютерною програмою, за дотримання таких умов:

а) інформація, необхідна для досягнення здатності до взаємодії, раніше не була доступною цій особі з інших джерел;

б) зазначені дії здійснюються тільки щодо тих частин комп'ютерної програми, які необхідні для досягнення здатності до взаємодії;

в) інформація, одержана в результаті декомпіляції, може використовуватися лише для досягнення здатності до її взаємодії з іншими програмами, але не може передаватися іншим особам, крім випадків, якщо це необхідно для досягнення здатності до взаємодії з іншими програмами, а також не може використовуватися для розроблення комп'ютерної програми, схожої на декомпільовану комп'ютерну програму, або для вчинення будь-якої іншої дії, що порушує авторське право;

4) спостерігати, вивчати, досліджувати функціонування комп'ютерної програми з метою

визначення ідей і принципів, що лежать в її основі, за умови, що це робиться в процесі виконання будь-якої дії із завантаження, показу, функціонування, передачі чи запису в пам'ять (збереження) комп'ютерної програми.

Застосування вказаних положень не повинно завдавати шкоди використанню комп'ютерної програми і не повинно обмежувати законні інтереси автора та (або) іншої особи, яка має авторське право на комп'ютерну програму.

Допускається відтворення творів в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднених творів без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди.

11.11.5 Строк дії авторського права

Майнові права авторів мають визначений законом строк.

Як вже було відмічено вище, авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Воно діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених законом.

Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, закон встановлює, що строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно або під псевдонімом, розкривається не пізніше ніж через 70 років після оприлюднення твору, застосовується строк, передбачений частиною другою ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права»

Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора.

У разі, коли весь твір публікується (оприлюднюється) не водночас, а послідовно у часі томами, частинами, випусками,

серіями тощо, строк дії авторського права визначається окремо для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору.

Авторське право на твори помертвих реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації.

Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування.

Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений.

Особисті немайнові права автора, передбачені статтею 14 Закону, охороняються безстроково.

11.11 Загальна характеристика суміжних прав

11.11.1 Поняття та сфера дії суміжних прав

Разом з охороною прав авторів творів науки, літератури, мистецтва українське законодавство забезпечує охорону прав виконавців, виробників фонограм (відеограм), організацій мовлення. Ці права одержали назву «суміжні права»

Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, а також права виробників фонограм (відеограм), організацій мовлення щодо використання творів науки, літератури, мистецтва, які охороняються авторським правом.

Особливістю суміжних прав є те, що більшість з них залежить від прав авторів, творчою працею яких створено твір, вони є похідними від авторських прав. Як правило, виконавець здійснює виконання твору на підставі договору з

автором, а виробники фонограм (відеограм), організації мовлення здійснюють надані їм права в межах, що визначені договором з виконавцем та автором твору, який записується або передається в ефір.

Відповідно до ЦКУ, Закону «Про авторське право і суміжні права» **об'єктами суміжних прав** є:

- 1) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- 2) фонограми, відеограми;
- 3) передачі (програми) організацій мовлення.

Законодавство не потребує виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів. Вони охороняються законом незалежно від їх призначення, змісту, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження.

До **суб'єктів суміжних прав** згідно з українським законодавством належать:

- 1) виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передані суміжні майнові права щодо виконань;
- 2) виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) і особи, яким на законних підставах передані суміжні майнові права щодо фонограм;
- 3) виробники фонограм, відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм, відеограм;
- 4) організації мовлення та їх правонаступники.

Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів, що виконують твір та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм і відеограм повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців. Організації мовлення, у свою чергу, повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм, відеограм.

Таким чином, первинними суб'єктами суміжних прав є виконавці, виробники фонограм, відеограм, організації мовлення. Суміжні права виникають внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограм і відеограм, оприлюднення передачі організації мовлення. Для виникнення і здійснення суміжних прав не потрібно виконання будь-яких процедур.

Виконавець, виробник фонограм, відеограм для сповіщення про свої суміжні права на фонограмах, відеограмах і всіх їх примірниках, що поширюються серед публіки на законних підставах або на їх упаковках, можуть використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з таких елементів:

- латинська буква «P», обведена колом;
- імена (назви) осіб, що володіють суміжними правами щодо цих фонограм, відеограм;
- рік першої публікації фонограми, відеограми.

За умови відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми, відеограми вважаються особи, імена (назви) яких зазначені на фонограмі, відеограмі та їх примірниках або на їх упаковці.

11.11.2 Охорона прав виконавців, виробників фонограм (відеограм), організацій мовлення

Виконавці, виробники фонограм (відеограм), організації мовлення як суб'єкти суміжних прав мають особисті немайнові та майнові права. Ст.38 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає особисті немайнові права виконавців і права на ім'я (назву) виробників фонограм (відеограм), організацій мовлення.

Так, *виконавцеві твору* належать такі особисті немайнові права:

а) вимагати визнання того, що він є виконавцем твору;

б) вимагати, щоб його ім'я або псевдонім вказувалися або повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом або виконанням (у випадку, якщо це можливо);

в) вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або будь-якій іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виробник фонограм, відеограм має право зазначити своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поруч із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограм і відеограм.

Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

Суб'єкти суміжних прав мають майнові права. *Майновим правом виконавців* є їх виключне право дозволяти або забороняти іншим особам такі дії:

1) публічне сповіщення своїх незафіксованих виконань (прямий ефір);

2) фіксацію у фонограмах, відеограмах своїх раніше незафіксованих виконань;

3) відтворення (прямо і (або) опосередковано) своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі або відеограмі, чи за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду;

4) поширення своїх виконань, зафіксованих у фонограмі або відеограмі шляхом першого продажу або іншої передачі права власності, коли вони при першій фіксації виконання

не дали згоди виробнику фонограм, відеограм на її подальше відтворення;

5) комерційний прокат, майновий найм своїх виконань, зафіксованих у фонограмі або відеограмі, якщо при фіксації не було їх згоди на комерційний прокат і майновий найм, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограм (відеограм) або за його дозволом;

6) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмах (відеограмах) через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо при першій фіксації виконання не було їх згоди на такий вид розповсюдження.

Майнові права виконавців можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору. В договорі обов'язково визначається спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і строк, протягом якого буде використовуватися виконання, а також територія, на яку розповсюджуються передані права. Ці умови є обов'язковими. Договір вважається укладеним з моменту досягнення домовленості сторін з усіх обов'язкових умов.

До майнових прав виробників фонограм і виробників відеограм відноситься їх виключне право на використання своїх фонограм, відеограм і виключне право дозволяти або забороняти іншим особам такі дії:

1) відтворення своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі та у будь-якому способі;

2) розповсюдження серед публіки фонограм, відеограм та їх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності;

3) комерційний прокат фонограм, відеограм та їх примірників, навіть після їх розповсюдження, здійсненого виробником фонограми або відеограми або за їх дозволом;

4) публічне сповіщення фонограм, відеограм та їх примірників через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором;

5) будь-яку видозміну своїх фонограм і відеограм;

б) ввезення на митну територію України фонограм, відеограм та їх примірників з метою їх поширення серед публіки.

Майнові права виробників фонограм, відеограм можуть передаватися іншим особам на підставі договору. Майнові права виробника фонограм, відеограм, який є юридичною особою можуть бути передані іншій особі у встановленому законом порядку внаслідок ліквідації юридичної особи – суб'єкта суміжних прав.

До *майнових прав організацій мовлення* відноситься їх виключне право дозволяти або забороняти іншим особам такі дії:

1) публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції;

2) фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення;

3) публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом.

Майнові права організацій мовлення можуть передаватися (відчужуватися) іншими особами на підставі договору, в якому визначаються спосіб і строк використання програми мовлення, розмір і порядок виплати винагороди, територія, на яку розповсюджуються передані права тощо.

11.11.3 Обмеження майнових прав суб'єктів суміжних прав

Майнові права суб'єктів суміжних прав обмежуються відповідно до закону. Законодавство допускає використання

та виконання фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксацію, відтворення та доведення до загального відома без згоди суб'єктів суміжних прав, якщо задовольняються такі умови:

а) відтворення цих об'єктів здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень;

б) право на таке відтворення не поширюється на експорт відтворених примірників фонограм, відеограм, програм мовлення за межі митної території України;

в) за суб'єктами суміжних прав зберігається право на винагороду з урахуванням кількості відтворених примірників.

Використання об'єктів суміжних прав без згоди суб'єктів суміжних прав можливо тільки за умови дотримання особистих немайнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Допускається відтворення у домашніх умовах і виключно в особистих цілях об'єктів суміжних прав без згоди автора (авторів), виконавців і виробників фонограм (відеограм), але з виплатою винагороди, яка здійснюється у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв, за допомогою яких можна здійснити відтворення.

Вказане використання об'єктів суміжних прав не повинно завдавати шкоди нормальній експлуатації виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення і зачіпати законні інтереси суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав

Крім того, допускається пряме чи опосередковане комерційне використання фонограм і відеограм та їх примірників без згоди виробників фонограм, відеограм, чий фонограми, відеограми опубліковані для використання в комерційних цілях, і виконавців, виконання яких зафіксовані у цих фонограмах і відеограмах, але з виплатою винагороди:

1) публічне виконання фонограми або її примірника чи публічну демонстрацію відеограми або її екземпляр;

2) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі або відеограмі та їх примірників;

3) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі або відеограмі та їх примірників, по проводах (через кабель).

Майнові права суб'єктів суміжних прав відповідно до закону обмежуються строком їх дії:

1. Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання. Особисті немайнові права виконавців, передбачені ч.1 ст.38 Закону України «Про авторське право і суміжні права», охороняються безстроково.

2. Права виробників фонограм, відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу.

3. Організації мовлення користуються наданими чинним законом правами протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі.

4. Закінчення строків захисту суміжних прав настає 01 січня року наступного за роком, у якому минули передбачені законом строки захисту.

5. До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм, відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти або забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах встановленого законом строку.

11.12 Характеристика набуття прав на інтелектуальну власність

11.12.1 Порядок набуття прав на інтелектуальну власність

Набуття права інтелектуальної власності здійснюється у відповідному порядку, що залежить від об'єкту правової охорони. Порядок набуття може поділятися залежно від об'єкту інтелектуальної власності:

- 1) набуття прав на об'єкти авторського права;
- 2) набуття прав на об'єкти суміжного права;
- 3) набуття прав на об'єкти патентного права;
- 4) набуття прав на об'єкти індивідуалізації;
- 5) набуття прав на комерційну таємницю;
- 6) набуття прав на сорт рослин.

Порядок набуття прав на інтелектуальну власність поділяється на:

- 1) формалізований порядок – це порядок, який вимагає здійснення процедури щодо набуття прав (патентне право, сорта рослин).
- 2) неформалізований порядок – передбачає виникнення прав з моменту створення/ опублікування об'єкту (авторське право).

11.12.2 Набуття прав на об'єкти авторського права

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Факт створення твору має місце тоді, коли творчий задум автора набуває будь-якого об'єктивованого втілення, придатного для сприйняття іншими особами. Для виникнення і здійснення авторського права, як зазначалось

вище, не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використовувати спеціальний знак, встановлений законом. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» особа, яка має авторське право (автор твору чи будь-яка інша особа, якій на законних підставах передано авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів: 1) латинська літера "с", обведена колом, - ©; 2) ім'я особи, яка має авторське право; 3) рік першої публікації твору. Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору.

Реєстрація авторських прав врегульовано постановою Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27 грудня 2001 р. N 1756. Заявка на реєстрацію авторського права на твір обов'язково повинна містити:

а) заяву, викладену українською мовою, що складається за формою, затвердженою Мінекономрозвитку;

б) примірник твору (оприлюднений чи неоприлюднений) у матеріальній формі;

в) документ, що свідчить про факт і дату оприлюднення твору;

г) документ про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права на твір або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати збору;

ґ) документ про сплату державного мита за видачу свідоцтва або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати мита за видачу свідоцтва;

д) довіреність оформлену в установленому порядку, якщо заявка від імені автора або його спадкоємця подається довіреною особою, або копію довіреності, засвідченої відповідно до законодавства;

е) документ, що засвідчує перехід у спадщину майнового права автора (якщо заявка подається спадкоємцем автора);

є) інші документи.

Розгляд заявки і прийняття рішення про реєстрацію авторського права на твір та реєстрацію договору, який стосується права автора на твір, здійснюється протягом місяця від дати надходження до Мінекономрозвитку правильно оформлених документів заявки. Під час розгляду заявки Мінекономрозвитку не проводить експертизу твору і не встановлює факт виникнення авторства.

Після здійснення реєстрації Мінекономрозвитку публікує в своєму офіційному бюлетені визначені в установленому порядку відомості про реєстрацію авторського права на твір та про реєстрацію договору, який стосується права автора на твір. Запис про реєстрацію авторського права на твір, що заноситься до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір. Видача свідоцтва здійснюється Мінекономрозвитку у місячний строк від дати реєстрації.

11.13 Оформлення патентних прав на об'єкти промислової власності

11.13.1 Форми правової охорони в патентному праві

Одним із найважливіших принципів патентної системи є те, що обов'язковою умовою правової охорони тієї чи іншої розробки є її офіційне визнання. Тобто винахід, промисловий зразок, корисна модель за умови відповідності їх критеріям патентоспроможності повинні бути офіційно визнані і підтверджені видачею охоронного документа.

Система патентування сприяє технологічному розвитку такими основними шляхами: стимулює створення нових технологій, забезпечує умови для успішного промислового

застосування нових технологій, сприяє передачі технологій, слугує інструментом технологічного планування і реалізації відповідної стратегії, забезпечує заохочення надходжень іноземних інвестицій.

Основною правовою формою охорони є патент.

Патент – це техніко-юридичний документ, що засвідчує пріоритет авторства, право власності на об'єкти патентного права, засвідчує виключні права і обов'язки для патентовласника.

Різновиди патенту:

1) *патент на винахід* – охоронний документ, що видається на підставі результату кваліфікаційної експертизи заявки, діє протягом 20 років; цей строк може бути продовжений в установленому законом порядку щодо винаходу, використання якого потребує спеціальних випробувань та офіційного дозволу;

2) *деклараційний патент на винахід* - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на винахід;

3) *патент на корисну модель* – видається за результатами формальної експертизи, діє протягом 11 років (п. 4 ст. 465 ЦКУ);

4) *деклараційний патент на корисну модель* - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель;

5) *патент на секретні винаходи* – різновид патенту, який видається на винахід, що відноситься до державної таємниці, діє протягом терміна закритої інформації, але не більш 20 років;

6) *патент на секретну корисну модель* видається на корисну модель, що відноситься до державної таємниці, діє не більш 11 років;

7) *патент на промисловий зразок* – видається на промисловий зразок, діє протягом 15 років (п. 5 ст. 465 ЦКУ).

Охоронні документи (патенту), що підтверджують майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок, починають діяти після їх державної реєстрації.

11.13.2 Стадії оформлення патентних прав

Стадії оформлення правової охорони на винахід та корисну модель:

1. Подача заявки зацікавленою особою (оформлення пріоритету, встановлення дати подачі заявки);
2. Після закінчення 18 місяців від дати подачі заявки або після встановлення пріоритету відомство у своєму офіційному бюлетені публікує відомості про заявку (1- публікація), (для винаходу).
3. Формальна експертиза – це перевірка пакету документів заявки без встановлення сутності заявленого об'єкта.
4. Рішення за формальною експертизою (вимога про надання додаткових документів, продовження процедури патентування).
5. Подання клопотання про проведення кваліфікаційної експертизи (не застосовується до корисної моделі).
6. Кваліфікаційна експертиза проводиться згідно з клопотанням зацікавленої особи і при сплаті мита (не застосовується до корисної моделі).
7. Рішення про видачу патенту.
8. Реєстрація патенту, здійснюється при наявності сплати мита, відбувається шляхом внесення відомостей про винахід у державний реєстр.
9. Публікація відомостей про видачу патенту.
10. Видача патенту.
11. Оскарження рішень згідно із заявкою.

Стадії оформлення патентних прав на промисловий зразок:

- 1) подача заявки – встановлення дати подачі заявки і пріоритету;

- 2) експертиза згідно із заявкою проводиться за формальними ознаками (чи сплачено мито та ін.)
- 3) рішення про видачу патенту;
- 4) публікація про видачу патенту;
- 5) реєстрація патенту;
- 6) видача патенту;
- 7) оскарження рішень згідно із заявкою.

11.13.3 Патентні мита

Патентні мита в Україні сплачується відповідно до положення «Про затвердження порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 року № 1716. Це положення визначає терміни і порядок сплати збору за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Фізичні особи, які постійно проживають за межами України, та юридичні особи, які знаходяться за межами України, можуть сплачувати збори у гривнях, євро чи доларах США за офіційним курсом на день сплати збору.

Документом про сплату збору вважається виписка з особового банківського рахунку закладу експертизи. Якщо у виписці з особового банківського рахунку немає номера заявки на відповідний об'єкт інтелектуальної власності, документом про сплату збору є розрахунковий документ на паперовому носії (платіжне доручення, касовий чек, квитанція тощо), що міститься в матеріалах заявки та відповідає вимогам, установленим законом.

Датою надходження документа про сплату збору вважається дата зарахування суми збору на поточний рахунок закладу. У разі зарахування суми збору до надходження відповідної заявки на об'єкт інтелектуальної власності, клопотання заперечення тощо до закладу датою надходження документа про сплату збору вважається дата надходження до закладу цієї заяви, у разі коли вона

надійшла: а) протягом трьох місяців від дати зарахування суми збору, за умови, що у цей період розмір відповідного збору залишався незмінним; б) протягом одного місяця від дня введення в дію зміненого розміру збору.

Розміри зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності:

- 1) за подачу заявки – 800 грн.;
- 2) за проведення кваліфікаційної експертизи – 3000 грн.;
- 3) перший збір за підтримання патенту в силі – 300 грн.;

Законодавство встановлює пільги на оплату патентних мит для окремих категорій громадян.

11.14 Оформлення та порядок подання заявки

11.14.1 Право на подачу заявки

В різних державах питання, хто має право на подання заявки на винахід та право на одержання патенту, розв'язуються неоднаково. Існують дві основні системи подачі заявки й одержання охоронного документа: винахідницька (авторська) і заявницька.

Винахідницьку систему прийняли в США, де право на одержання патенту має перший і дійсний винахідник, а подача заявки супроводжується складанням заявником відповідної присяги (параграф 115 Патентного закону США).

Заявницька система передбачає видачу патенту першому заявнику без перевірки його правоспроможності щодо заявленого винаходу. Вона більш відповідає головній меті патентної системи – захистити винаходи, що були раніш розкриті.

У європейських країнах після приведення національних законодавств у відповідно до положень Європейської патентної конвенції сформувалась проміжна система, що згладжує труднощі винахідницької і заявницької системи. Так декларується право винахідника або його правонаступника на одержання патенту, передбачається

вказівка імені винахідника в заявці. Однак при цьому не здійснюється ніякої перевірки правочинності заявника, а також істинності заявки про авторство.

Винахідник має право на подачу заявки й одержання патенту в таких випадках:

- якщо винахід не є службовим; якщо винахід є службовим, але договором між винахідником і роботодавцем передбачене право винахідника на одержання патенту;

- якщо роботодавець протягом визначеного терміна, зазначеного в законі, із дати сповіщення його про створення службового винаходу не подає заявки на винахід.

Законодавством всіх країн передбачено, що право на подачу заявки належить спільно всьому колективу авторів, якщо розробка створена творчою працею декількох осіб, і відсутність кого-небудь з авторів приведе до неможливості одержання патенту.

Для запобігання подібної ситуації законом дозволене таке: якщо автор виїхав за кордон, то дії від його імені може робити довірена особа, надавши документ, що засвідчує дане право.

При визнанні громадянина недієздатним або обмежено дієздатним, то дії, у тому числі пов'язані з одержанням патенту, від його імені здійснює опікун або піклувальник.

Крім автора (винахідника), право на подачу заявки на винахід має його спадкоємець або інші правонаступники. Якщо при подачі заявки автор помер, то від його імені всі документи підписує його спадкоємець, якщо повинен юридично довести своє право на спадщину.

За дорученням заявника заявка може бути подана через представника. Якщо заявка подається через представника, то дії до заявки додається довіреність, видана заявником на ім'я представника та оформлена з дотриманням вимог законодавства або її копія. Якщо заявником є іноземна особа або особа без громадянства, яка проживає чи має постійне місцезнаходження поза межами України, то заявка подається

тільки через патентного повіреного. За дорученням заявника заявку може подати представник у справах інтелектуальної власності.

Автор в заявці може зробити вказівку на фізичну і (або) юридичну особу, що буде виступати заявником.

Право на подачу заявки іноземним заявником признається у всіх країнах. Підставами для цього є міжнародні і регіональні угоди з охорони промислової власності, взаємні умови, надання законодавцем їм рівних прав із національними громадянами. Проживання в країні патентування або здійснення там промислової і комерційної діяльності розглядається звичайно як доповнення до інших підстав з отримання патенту.

У багатьох країнах іноземні заявники не можуть самостійно подавати заявки і здійснювати інші дії, пов'язані безпосередньо з діяльністю патентного відомства. Як правило, фізичні особи, які проживають за межами країни, де вони мають намір одержати охоронний документ і підтримувати його чинність зобов'язані вести справи через патентних повірених, зареєстрованих у національному патентному відомстві цієї країни. Однак спеціальними угодами може бути передбачений інший порядок.

Іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, реалізують свої права, зокрема право на подання заявки, тільки через патентних повірених, якщо інше не передбачено міжнародними угодами. Якщо до складу заявників входить фізична особа, яка проживає на території України, чи юридична особа, яка має постійне місцезнаходження на території України, то заявку можна подати без залучення патентного повіреного за умови зазначення адреси для листування в Україні.

11.14.2 Загальна характеристика заявки на винахід і корисну модель

Особа, яка бажає одержати патент на винахід і має на це право (заявник), подає заявку на його видачу до Державного підприємства «Український інститут промислової власності» (Укрпатент), який здійснює приймання, розгляд та проведення експертизи заявок. Заявку подають безпосередньо до Укрпатенту або надсилають на його адресу поштою.

Вимоги до змісту й оформлення матеріалів заявки визначені «Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель», затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 22 січня 2001 року № 22, зареєстровані в Міністерстві юстиції України за № 173/5364 від 27 лютого 2001 року (далі Правила) і є обов'язковими для заявників. За наявності кількох заявників один із них може бути призначений іншими заявниками як спільна довірена особа (спільний представник).

Заявка – це сукупність документів, необхідних для видачі патенту України на винахід. Заявка повинна стосуватися одного або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдиності винаходу). Заявка складається українською мовою і повинна містити заяву про видачу патенту України на винахід, опис винаходу, формулу винаходу, креслення (якщо на них є посилання в описі), реферат.

До заявки додають документ, що підтверджує сплату збору за подання заявки. Таким документом є копія платіжного доручення на перерахування збору з відміткою установи банку або квитанція. Строки і порядок сплати зборів за подання заявки, а також їх розміри зазначені у Положенні «Про затвердження порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності», що

затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 року № 1716. Строк подання документа про сплату збору за подання заявки може бути продовжений, але не більше ніж на 6 місяців. клопотання про продовження пропущеного строку разом із документом про сплату збору за продовження строку повинно надійти до Укрпатенту не пізніше ніж через 6 місяців після закінчення строку.

Якщо заявник згідно з чинним законодавством України має пільги у сплаті зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, тоді до заявки додається клопотання про надання пільги та завірена копія документа, що підтверджує право на пільгу. Копію подають до кожної заявки.

Якщо заявку подають через патентного повіреного або іншу довірену особу, то до заявки слід додати видану заявником довіреність (копію довіреності), що засвідчує його (її) повноваження.

Якщо заявка подається відповідно до Паризької конвенції з охорони промислової власності і заявник бажає скористатися правом конвенційного пріоритету, то він має додати до заявки такі документи: заяву про пріоритет із посиланням на дату подання й номер попередньої заявки, поданої до відповідного органу держави-учасниці Паризької конвенції; копію попередньої заявки, засвідчену зазначеним органом. Ці документи мають бути подані до Укрпатенту разом із матеріалами заявки або не пізніше встановленого Законом строку.

Заявка на винахід повинна відноситися до одного або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (єдність винаходу).

Заявка на корисну модель повинна відноситися до однієї корисної моделі (вимога єдності корисної моделі).

Вимога єдності сформульована в більшості патентних законів світу. Єдність визнається дотриманою, якщо:

1) у формулі винаходи в декількох незалежних пунктах охарактеризована група корисних моделей: одна з яких призначена для одержання іншого; одне з яких призначено для здійснення іншого;

2) одне з яких призначено для використання іншого;

3) стосовних до об'єктів одного виду однакового призначення, що забезпечує одержання одного і того технічного результату.

Якщо заявка подається з проханням про конвенційний пріоритет, тоді до заявки додається довідка патентного відомства країни, де була подана перша заявка і копія першої заявки.

Прохання про встановлення виставочного пріоритету супроводжується документом, що підтверджує його або довідка адміністрації офіційно визнаної міжнародної виставки, на якій експонувався предмет заявки.

До заявки додається ряд юридичних документів:

1) доручення, що видається патетному повіреному, якщо заявник здійснив дії через нього;

2) підписка про авторство – це заява особи про те, що вона є одним автором;

3) передатний акт на винахід – документ, що видається, якщо заявку подає не винахідник;

4) передатний акт на пріоритет.

Розглянемо зміст документів заявки:

1. *Заява* – це прохання про видачу патенту. Заява містить два види відомостей: перший стосується самого винаходу, другий стосується осіб, зазначених у заявці.

У заявці про видачу охоронного документа необхідно зазначити, який вид документа замовляється, вказується заявник, його адреса, а також винахідник. Останній має право вимагати, щоб його ім'я не згадувалося в публікації відомства. Заява про видачу патенту є найважливішим документом у заявці, тому що воно разом із формулою несе основне правове навантаження, тобто визначає майнові

права на винахід або корисну модель. Складається українською мовою.

2. *Опис винаходу (корисної моделі)* повинен викладатися у визначеному порядку і розкривати суть винаходу, досить ясно і чітко, щоб його міг зрозуміти фахівець Держдепартамент ІВ. Вимоги до опису такі:

- повнота розкриття змісту винаходу, корисної моделі;
- в описі повинна визначатися галузь техніки, до якої відноситься винахід або корисна модель;
- розкриття рівня техніки із вказівкою переліку основних найбільш близьких об'єктів до винаходу і корисної моделі;
- в описі вказуються відомості про можливість промислового застосування.

3. *Формула винаходу (корисної моделі)* – це складена за встановленими правилами коротка словесна характеристика, що виражає його зміст. Ґрунтується на описі, викладається у певному порядку – стисло і чітко, тобто це короткі характеристики, які виражають сутність винаходу, корисної моделі. Формула призначена для визначення обсягу правової охорони. Формула винаходу (корисної моделі) містить сукупність його істотних ознак, достатніх для досягнення технічного результату. Вона цілком ґрунтується на описі, тобто характеризує винахід, корисну модель тільки тими ознаками, що наведені і розкриті в описі. Формула винаходу повинна виражати технічну сутність; вона є засобом встановлення факту використання винаходу; надає фахівцям відповідну інформацію про прогрес, що досягається за допомогою заявленого винаходу або корисної моделі. Формула винаходу складається одним пунктом (одноланкова формула) або двома і більше пунктами (багатоланкова формула). Формула об'єднує як юридичні, так і технічні поняття.

Правове значення формули винаходу в тому, що вона визначає права заявника.

Інформаційно-технічне значення формули в тому, що вона публікується раніше повного опису корисної моделі,

винаходу, що робить її швидким джерелом інформації для фахівця.

4. *Реферат (анотація)* – скорочений виклад змісту суті винаходу. Складається лише для інформаційних цілей, а також використовується до уваги для тлумачення формули і визначення рівня техніки. Являє собою стислий опис і пункти формули. Реферат містить назву винаходу і корисної моделі; характеристику області техніки; галузь застосування, якщо це неясно з назви; характеристику сутності винаходу з указівкою, який технічний результат досягається. Мета реферата – технічна інформація.

5. *Креслення* додаються до заявки, якщо це необхідно для розуміння сутності винаходу. Вони повинні бути погоджені з описом і подані у вигляді графічних матеріалів: фотографій, таблиць, діаграм.

11.14.3 Заявка на промисловий зразок

Заявка на промисловий зразок повинна відповідати вимогам єдності і складається українською мовою. Назва промислового зразка має характеризувати його призначення. Назва промислового зразка маловідомого або нового призначення повинна містити посилання на галузь його застосування, наприклад: «Еквалайзер для апаратури, що відтворює звук».

Заявка на промисловий зразок містить:

- 1) заяву про видачу патенту;
- 2) комплект фотографій із зображенням виробу або його макета, малюнка, що дає повне уявлення про зовнішній вигляд виробу;
- 3) опис промислового зразка;
- 4) за необхідності даються креслення, схеми, карти.

Заявка на промисловий зразок має включати ясні, точні і достатні відомості, необхідні для фахівця в певній галузі.

До заявки обов'язково додається документ про сплату мита.

Необхідно, що комплект зображень виробу давав повне уявлення про його зовнішній вигляд. Зокрема, комплект зображень тривимірного виробу може містити загальний вигляд виробу, вигляди спереду, зліва, справа, ззаду, зверху, знизу та зображення фрагментів виробу тощо. Для двовимірного виробу достатньо, як правило, навести одне зображення. Комплект зображень виробу з малюнком має містити окреме зображення цього малюнка.

Опис містить такі розділи: назва промислового зразка, прізвище, ініціали автора промислового зразка, призначення та галузь застосування промислового зразка, перелік зображень, креслень та схем, карт, суть та суттєві ознаки промислового зразка.

Разом із заявкою може бути подано її електронний примірник на дискеті чи компакт-диску CD-R, виконаний відповідно до комп'ютерної програми, затвердженої Держслужбою, що розміщується на відповідних веб-сайтах.

11.15. Процедура розгляду заявки

11.15.1 Загальні положення про проведення експертизи

Законодавство різних країн світу містить різноманітні вимоги про порядок проведення експертизи заявки.

Експертиза є найважливішим елементом в механізмі отримання патенту. Сьогодні у світі існує 3 системи експертиз: явочна (реєстраційна); перевірна (дослідницька); відстрочена (відкладена).

Явочна система поширена у країнах Азії, Африки, Латинської Америки. Перевірна властива країнам США, Австрії, Швеції, Норвегії.

Відстрочена система існує у Німеччині, Великобританії, Австралії, Аргентині, Мексиці, а також вона діє при одержанні Європейського патенту.

Етапи розгляду заявки залежно від системи експертизи:

1. *Явочна система* – подання заявки, попередня експертиза заявки, видання патенту, публікація;

2. *Перевірочна система* – подання заявки, попередня експертиза заявки, експертиза винаходу, видання патенту, публікація;

3. *Відстрочена система* – подання заявки, попередня експертиза, публікація згідно із заявкою, клопотання про пошук, пошук, висновок про пошук, клопотання про проведення експертизи, експертиза винаходу, видання патенту, публікація.

11.15.2 Експертиза заявки на винахід і корисну модель

Питання про експертизу заявки на винахід і корисну модель регулюється Цивільним Кодексом України і правилами проведення експертизи заявки на винахід і корисну модель.

Після подання заявки та наявності документа про сплату державного збору проводиться формальна експертиза. Об'єктом експертизи за формальними ознаками можуть бути лише заявки, згідно з якими прийнято рішення про встановлення дати подання. Експертиза заявок за формальними ознаками здійснюється без спеціального клопотання заявника. Під час експертизи за формальними ознаками перевіряють належність об'єкта, що заявляється, до об'єктів, яким надається правова охорона відповідно до законодавства; відповідність заявки вимогам правової охорони; відповідність документа про сплату збору за подання заявки встановленим вимогам; наявність доручення заявника, якщо заявка подана через представника заявника.

Якщо у ході експертизи заявки за формальними ознаками встановлено, що заявлений об'єкт є таким, інформація про який становить державну таємницю, подальший розгляд

заявки здійснюють згідно із законодавством, яке регламентує розгляд таких заявок. Якщо у ході експертизи заявки за формальними ознаками встановлено, що вона оформлена на винахід (корисну модель), який не відповідає умовам надання правової охорони, заявнику надсилають рішення про відхилення заявки.

У разі, якщо в ході експертизи заявки за формальними ознаками виявлено, що заявка оформлена з порушенням вимог єдності винаходу (корисної моделі), заявнику пропонують протягом двох місяців від дати одержання повідомлення визначити, який винахід (корисну модель) слід розглядати і занеобхідності внести уточнення до заявки. При цьому інші винаходи (корисні моделі) можуть бути оформлені окремими заявками.

Якщо у встановлений строк вимогу єдності не буде виконано або заявник не надішле мотивоване клопотання про продовження цього строку, то проводять експертизу винаходу (корисної моделі), зазначеного (зазначеної) у формулі першим (першою).

За умови позитивного результату формальної експертизи (за бажанням заявника) може бути прийняте рішення про видачу патенту на корисну модель; про продовження процедури одержання патенту на винахід, тобто перехід до кваліфікаційної експертизи.

Після проведення формальної експертизи за наявності клопотання зацікавленої особи, що сплатила мито проводиться кваліфікаційну експертизу.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті) – експертиза, що встановлює відповідність заявленого винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності). Датою початку проведення кваліфікаційної експертизи заявки на видачу патенту на винахід вважається дата отримання клопотання про її проведення.

В ході проведення кваліфікаційної експертизи експерт при необхідності може потребувати необхідні матеріали. Такі документи повинні бути надані протягом двох місяців із моменту одержання запиту.

Під час проведення кваліфікаційної експертизи перевіряють формулу винаходу і відповідність його умовам патентоспроможності. На початковому етапі експертизи розглядають формулу винаходу зі змінами, що вніс заявник у ході формальної експертизи. Окремо перевіряють новизну винаходу за допомогою виділених джерел інформації. Винахідницький рівень перевіряють щодо винаходу, який охарактеризовано в пункті формули. Перевірка на промислову придатність складається із встановлення можливостей використання винаходу.

У ході проведення кваліфікаційної експертизи може бути зроблений запит додаткових матеріалів, якщо без цих матеріалів неможливий подальший розгляд заявки. Підставою для запиту може бути необхідність уточнення формули винаходу та розв'язання питань, пов'язаних із патентоспроможністю; необхідність редагування формули винаходу, якщо не надходить відповідь на запит, заявка вважається відкликаною.

Після надходження додаткових матеріалів, вони перевіряються, і якщо вони визнані, то настає завершальний етап кваліфікаційної експертизи, на якому вирішується питання про видачу патенту на винахід.

Якщо за результатом кваліфікаційної експертизи заявки встановлено, що винахід або група винаходів не відповідає умовам патентоздатності, то заявнику надсилається рішення про відмову у видачі патенту на винахід. Попереднє рішення про відмову приймається, якщо встановлено, що:

1. Заявлений винахід не відповідає хоча б одній з умов патентоздатності щодо незалежного пункту. Якщо заявлений винахід охарактеризований формулою із залежними пунктами, то заявнику може бути запропоновано

відкоригувати незалежний пункт формули, що характеризує такий винахід шляхом використання ознак відповідних залежних пунктів формули.

2. Винахід, охарактеризований в незалежному пункті багатоланкової формули, що немає інших незалежних пунктів, відповідає умові патентоздатності, але характеристика винаходу, яка міститься в залежних пунктах, є такою, що перешкоджає здійсненню винаходу або реалізації вказаного заявником призначення, або є підставою для визнання винаходу таким, що суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності та моралі. У цьому разі заявнику пропонується відкоригувати формулу або вилучити з неї залежні пункти.

3. Хоча б один із заявлених винаходів групи, охарактеризованих у формулі, не є патентоздатним. У цьому разі заявнику пропонується відкоригувати формулу або вилучити з неї характеристику цього винаходу.

Якщо заявлений винахід (або група винаходів) відповідає умовам патентоздатності та надання правової охорони, то Укрпатент готує остаточний висновок, на підставі якого Держслужба приймає рішення про видачу патенту на винахід, яке надсилається заявнику. Заявник повинен протягом 3 місяців від дати надходження до нього рішення про видачу патенту на винахід надіслати до Укрпатенту документ про сплату державного мита за його видачу. Зазначений строк може бути продовжений.

На підставі рішення про видачу патенту на винахід та за наявності документа про сплату державного мита здійснюється державна реєстрація патенту на винахід.

11.15.3 Експертиза заявки на промисловий зразок

Це питання врегульовано Законом України «Про охорону прав на промисловий зразок» і правилами проведення експертизи заявки на промисловий зразок.

При встановленні дати подачі заявки і за наявності документа про сплату мита Укрпатент здійснює експертизу заявки за формальними ознаками, у ході якої встановлюється дата подачі заявки; чи відноситься заявлений об'єкт до об'єктів правової охорони; встановлення пріоритету; відповідність заявки вимогам єдності і закону; перевіряється наявність документа про сплату мита.

Якщо до заявки не прикладений документ про сплату мита, то про це повідомляється заявнику. За необхідності можуть додаватися доповнення і зміни до заявки протягом двох місяців від дати одержання сповіщення. Під час проведення експертизи заявки на промисловий зразок здійснюється перегляд усіх заявок, що надійшли до дати подачі розглянутої заявки з метою виключення видачі охоронного документа на тотожний промисловий зразок. Якщо фотографії загального вигляду не відображають усі суттєві ознаки промислового зразка (неправильно вибрано ракурс, фон чи присутні відблиски, тіні, сторонні предмети тощо), що не дає повного уявлення про заявлений об'єкт, то заявнику надсилається сповіщення з пропозицією виправити недоліки згідно з указаними зауваженнями або доповнити комплект документів необхідними фотографіями. У разі відсутності в описі промислового зразка будь-якого розділу або достатніх відомостей у кожному з розділів опису заявнику надсилається сповіщення із зазначенням невідповідностей і один примірник опису для доопрацювання. Якщо заявником подано додаткові матеріали, то в процесі експертизи з'ясовується, чи не виходять вони за межі розкритої в поданій заявці суті промислового зразка.

Додаткові матеріали виходять за межі розкритої в поданій заявці суті промислового зразка, якщо вони містять нові суттєві ознаки. Додаткові матеріали в частині, що виходить за межі розкритої у поданій заявці суті промислового зразка, не беруться до уваги під час розгляду заявки і можуть бути оформлені заявником як самостійна заявка.

За ініціативою заявника під час проведення експертизи до заявки можуть бути внесені виправлення і уточнення. Ці виправлення і уточнення не враховуються, якщо вони надійшли до Укрпатенту від дати одержання заявником рішення про видачу патенту або рішення про відхилення заявки.

Якщо заявка пройшла експертизу з позитивним результатом, приймається рішення про видачу патенту на промисловий зразок.

11.15.4 Оскарження рішень експертизи

У випадках незгоди заявника з рішенням експертизи про відмову у видачі патенту в ряді країн проводиться повторна експертиза (перевірочна) заявки.

У деяких країнах, в тому числі в Україні, при незгоді заявника з рішенням експертизи подається скарга в апеляційний орган патентного відомства. Найбільш поширеними підставами для подачі скарги є:

- відмова у видачі патенту;
- відмова внести зміни та виправлення в документи заявки або інші документи .

Скарга може подаватися тільки у відношенні одного патенту або однієї заявки і повинна містити чітке обґрунтування неправомірності дій Держдепартаменту ІВ. Скарга (заперечення) розглядаються Апеляційною палатою Державного департаменту інтелектуальної власності, що діє на підставі Регламенту Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 15.09.2003 р. N 622.

До складу учасників розгляду заперечення входять: сторони, їх представники та інші особи.

Сторони при розгляді заперечення користуються рівними правами та мають рівні обов'язки.

Вони можуть ознайомлюватися з матеріалами справи за запереченням, робити з них витяги, одержувати копії рішень та інших документів, що є у справі, брати участь у засіданнях, надавати докази та брати участь у їх дослідженні, заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення, подавати свої доводи й міркування з усіх питань, що виникають під час розгляду заперечення, заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників розгляду заперечення, а також користуватися іншими правами, наданими їм цим Регламентом.

Сторони зобов'язані добросовісно користуватися своїми правами, виявляти взаємну повагу до прав і інтересів іншої сторони, що охороняються законом, уживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин розгляду заперечення.

Заперечення викладається в письмовій формі українською мовою і повинно бути підписано апелянтом або його представником. Додатки до заперечення можуть бути викладені українською або російською мовою. Якщо ці додатки викладені іншою мовою, то апелянт має подати їх переклад на українську або російську мову за десять днів до початку апеляційного засідання. В іншому разі вони не беруться до уваги.

У запереченні зазначаються:

- повне ім'я (найменування) апелянта, його місцезнаходження (місце проживання), вид та номер його засобу зв'язку;
- адреса для листування;
- повне ім'я представника, якщо заперечення подається ним, вид та номер його засобу зв'язку;
- повна назва об'єкта інтелектуальної власності, який стосується заперечення;
- номер та дата подання заявки (номер та дата міжнародної реєстрації), яка стосується заперечення;
- дата прийняття рішення Держслужбою ІВ;

- дата одержання апелянтом рішення Держдепартаменту ІВ;
- зміст чітко сформульованих вимог апелянта та доводів, що обґрунтовують неправильність рішення Держдепартаменту інтелектуальної власності;
- мотиви, з яких подано заперечення (виклад обставин, якими апелянт обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, на підставі яких апелянт встановив наявність викладених обставин; законодавство, на підставі якого подається заперечення);
- перелік додатків до заперечення;
- підпис апелянта або його представника (підпис апелянта, що є юридичною особою, складається з повного найменування посади його повноважної особи, особистого підпису цієї особи, ініціалів, прізвища та скріплюється печаткою).

Заперечення повинно стосуватися лише одного рішення Держдепартаменту ІВ. Заперечення та додатки до нього не повинні містити зневажливих висловлювань щодо інших осіб, а також матеріалів і/або відомостей, що вочевидь не стосуються заперечення.

Невід'ємними додатками до заперечення є копія рішення Держдепартаменту ІВ, проти якого подається заперечення; документи, зазначені в запереченні як докази наявності викладених у ньому обставин; документ про сплату збору за подання заперечення; довіреність, що посвідчує повноваження представника на подання заперечення (якщо заперечення подається через представника) або її завірена копія.

Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких колегія Апеляційної палати встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного розгляду заперечення. Ці дані встановлюються такими засобами: письмовими і речовими

доказами, висновками експертів, поясненнями учасників розгляду заперечення.

За результатами розгляду заперечення приймаються такі рішення:

- про задоволення заперечення та відміну рішення Держдепартаменту ІВ;
- про відмову в задоволенні заперечення повністю та залишення рішення Держдепартаменту ІВ чинним;
- про відмову в задоволенні заперечення повністю або частково та зміну рішення Держдепартаменту ІВ (у разі визнання мотивів цього рішення помилковими та встановлення інших підстав, що перешкоджають задоволенню заперечення в повному обсязі чи частково).

За подачу скарги в ряді країн стягується мито.

Для подачі скарги закон встановлює термін протягом якого скарга може бути подана, наприклад, у США – 4 місяці; Нідерланди – 3 місяці; Австрія, Росія, Україна – 2 місяці.

У випадку пропуску цього терміна заявник може подати клопотання про відновлення терміна, якщо є поважні причини. За відновлення терміна стягується окреме мито.

Якщо спочатку скарга відхилена, то заявник може оскаржити і це рішення в одних країнах – в адміністративному порядку (звернення в апеляційний орган), в інших – у судовому порядку. Скарги можуть подаватися і при видачі патенту протягом усього терміна дії.

11.16 Процедура видачі патенту

11.16.1 Публікація відомостей про патент

Публікація відомостей про заявку і патент здійснюється два рази. Перша публікація здійснюється після закінчення 18 місяців від дати подачі заявки або встановлення пріоритету. При цьому додаткові відомості про заявку повинні надійти не пізніше 6 місяців до дати публікації.

Заявник має право клопотати про більш ранній термін публікації. Крім того, заявник має право вимагати не вказувати відомості про нього в публікації.

З дати першої публікації будь-яка зацікавлена особа має право звертатися у Держдепартамент ІВ з проханням ознайомитися з матеріалами заявки. У випадку опублікування помилкових відомостей або допущення яких-небудь помилок у тексті заявник має право звернутися з клопотанням про їх виправлення.

Після першої публікації встановлюється тимчасова правова охорона обсягом формули винаходу. У випадку порушення даної правової охорони заявник має право вимагати компенсації понесених їм збитків у зв'язку з використанням відомостей про об'єкт тимчасової правової охорони.

Тимчасова правова охорона припиняє свою дію від дати публікації в офіційному бюлетені відомства відомостей про видачу патенту. Патент на корисну модель не підлягає тимчасовій правовій охороні і першій публікації.

Якщо більш рання заявка була відкликана або вважалася відкликаною до її публікації, однак публікація відбулася, то така публікація при визначенні локальної новизни заявки, що розглядається, не братиметься до уваги.

Друга публікація на винахід відбувається після рішення кваліфікаційної експертизи і реєстрації патенту. Відомості про видачу патенту в другій публікації описуються коротко. Тільки після 3-х місяців від дати публікації відомство публікує опис винаходу. Ця публікація має ряд правових наслідків: скасовується тимчасова правова охорона; набуває чинності правова охорона заявленого об'єкта; будь-яка зацікавлена особа має право звернутися у Держслужбу ІВ з проханням ознайомитися з матеріалами заявки.

11.16.2 Реєстрація та видача патенту

Державна реєстрація патенту здійснюється на підставі рішення про видачу патенту за наявності документів про сплату мита.

Державний реєстр патентів України – це сукупність офіційних відомостей щодо державної реєстрації патентів України, які постійно зберігаються на електронному та/або паперовому носіях. Реєстр формує Державна служба інтелектуальної власності. Реєстр являє собою зброшуровані, пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою книги і підлягає постійному зберіганню в Управлінні державних реєстрів Держдепартаменту ІВ.

Реєстрація патенту здійснюється шляхом внесення відповідного запису до реєстру на підставі рішення Держдепартаменту ІВ про видачу патенту та за наявності документів про сплату державного мита за видачу патенту і збору за публікації про видачу патенту.

У Державний реєстр обов'язково вносяться відомості про патентовласника, автора, про об'єкт правової охорони, після чого патенту привласнюється державний номер, що відбивається в патенті.

Підставою для внесення записів та змін в реєстр є:

- рішення Держдепартамент ІВ;
- рішення апеляційної ради Держдепартамент ІВ;
- рішення судових органів;
- інші підстави.

Після внесення відомостей у державний реєстр будь-яка зацікавлена особа може ознайомитися з матеріалами заявки.

Після внесення відомостей про патент до реєстру Держслужба на клопотання будь-якої особи надає їй виписку з реєстру за умови надходження документа про сплату збору за подання цього клопотання.

Після закінчення першого місяця з моменту державної реєстрації Держдепартамент ІВ здійснює видачу патенту особі, яка має право його одержати.

Патент видається особі, яка має право на його одержання, або надсилається за адресою для листування. Якщо право на одержання одного й того самого патенту мають декілька осіб, то видається один патент.

У випадку втрати чи зіпсування патенту за клопотанням його власника (власників) Держдепартамент ІВ протягом місяця від дати надходження клопотання видає або надсилає за адресою, зазначеною в клопотанні, дублікат патенту. Дублікат патенту містить весь текст виданого патенту, оригінал якого вважається таким, що втратив чинність.

11.16.3 Припинення дії патенту

Закони України про промислову власність визначають підстави припинення дії патенту та визнання його недійсним. В них проводиться чітка лінія, яка відрізняє правові підстави припинення дії патенту і підстави для визнання патенту недійсним. Законодавство України передбачає два випадки припинення патенту:

1. Відмова патентовласника від патенту. Патентовласник у будь-який час може відмовитися від патенту цілком або частково. Для цього він подає заяву до Держдепартамент ІВ, на підставі якої публікуються відомості про відмову від патенту в офіційному бюлетені Держслужба ІВ. Однак у законодавстві встановлено обмеження цього права патентовласника. Це обмеження виникає у випадку, коли патентовласник передав частину своїх прав іншій особі (ліцензійний договір) і не попередив дану особу про відмову від патентних прав.

2. Якщо патентовласник не сплатив у встановлений термін річний збір за підтримку чинності патенту. Річний збір сплачується щорічно з дати подачі заявки. Дія патенту

припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено. Після закінчення встановленого терміну Держслужба ІВ у своєму офіційному бюлетені публікує відомості про припинення дії патенту.

Патент може бути визнаний недійсним в таких випадках:

1. Невідповідність рішення, що охороняється, встановленим умовам патентоспроможності. Відсутність критеріїв патентоспроможності винаходу, корисної моделі, промислового зразка може бути встановлено після видачі патенту. Якщо доведено ці обставини патент визнається неіснуючим з моменту його видачі; у випадку наявності у формулі винаходу, корисної моделі ознак, відсутніх у поданій заявці. Така ситуація може виникнути, коли за ініціативою заявника вносяться зміни у формулу технічного рішення;

2. Порухення правил упорядкування заявки, тобто невказання патентовласником на автора рішення.

Визнання патенту недійсним може бути повним або частковим. У випадку визнання недійсної частини патенту анулюється один або декілька пунктів формули, а частина, що залишилася, продовжує діяти.

Вимоги про визнання патенту недійсним заявляється будь-якою особою у формі заперечення в його видачі, що подається в апеляційну палату відомства, або у формі позову, поданого до суду.

11.17 Авторський договір

11.17.1 Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

Глава 75 Цивільного кодексу України регулює питання розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, встановлюючи види відповідних договорів та особливості їх укладення. Закони України «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на винаходи і корисні

моделі», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» та інші містять норми, що регулюють порядок розпорядження правами на окремі об'єкти інтелектуальної власності.

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності відповідно зі ст.1117 ЦКУ здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інші договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності укладається у письмовій формі.

У разі недодержання письмової форми договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності такий договір є нікчемним.

Законом можуть бути встановлені випадки, в яких договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності може укладатись усно.

11.17.2 Поняття авторського договору, його особливості та види

Використання творів науки, літератури і мистецтва іншими особами може здійснюватися на підставі авторського договору. Порядок укладання цих договорів визначається Цивільним Кодексом України та Законом України «Про авторське право і суміжні права».

Авторський договір за своєю юридичною природою є цивільно-правовим договором. Відповідно до ЦКУ використання об'єкту інтелектуальної власності здійснюється

іншою особою тільки з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності (крім випадків, встановлених законом). Умови передання майнових прав інтелектуальної власності визначаються договором.

Авторський договір можна визначити як договір, відповідно до якого автор передає або зобов'язується передати в майбутньому користувачу свої права на використання твору науки, літератури, мистецтва в межах і на умовах, узгоджених сторонами.

Авторський договір має певні особливості:

1) предметом договору є твори науки, літератури і мистецтва;

2) має цивільно-правовий характер, але йому притаманні і власні особливості;

3) це консенсуальний, взаємний та оплатний договір, авторський договір може бути реальним та безоплатним.

Консенсуальний авторський договір – це угода, при якій права і обов'язки сторін (автора і користувача) виникають з моменту досягнення домовленості.

Реальним є договір, який вважається укладеним з моменту передачі твору або здійснення іншої дії, передбаченої договором.

Взаємний договір – це договір, в якому обов'язок однієї сторони здійснити певні дії викликає обов'язок іншої сторони надати певні матеріальні блага. Закон не забороняє автору передати користувачу авторські права на безоплатній підставі, але ця умова повинна бути безпосередньо вказана в договорі. Авторські договори класифікують за критеріями:

1. Залежно від виду твору, який виступає предметом договору, розрізняють авторські договори на створення та використання літературних, музичних, архітектурних та інших творів.

2. Залежно від того, чи є предметом договору готовий твір або твір, який ще треба створити, розрізняють:

- авторські договори замовлення – за цим договором автор зобов'язується створити у майбутньому твір згідно з умовами договору і передати його замовникові;

- авторські договори на готовий твір.

3. Залежно від обсягу переданих прав:

- договори про передачу виключних прав;

- договори про передачу невиключних прав.

4. Залежно від способу використання твору: видавничі договори;

- постановочні договори;
- сценарні договори;
- договори про депонування рукопису;
- договори про використання твору в промисловості;
- договори художнього замовлення і т.д.

Закон «Про авторське право і суміжні права» особливо звертає увагу на передачу виключених та невиключних прав.

За авторським договором про передачу виключного права на використання твору автор (чи інша особа, яка має виключне авторське право) передає право використовувати твір певним способом і у встановлених межах тільки одній особі, якій ці права передаються, і надає цій особі право дозволяти або забороняти подібне використання твору іншим особам. При цьому за особою, яка передає виключне право на використання твору, залишається право на використання цього твору лише в частині прав, що не передаються (ст.32 п.3).

За авторським договором про передачу невиключного права на використання твору автор (чи інша особа, яка має авторське право) передає іншій особі право використовувати твір певним способом і у встановлених межах. При цьому за особою, яка передає невиключне право, зберігається право на використання твору і на передачу невиключного права на використання твору іншим особам (ст.32 п.4).

Право на передачу будь-яким особам невиключних прав на використання творів мають організації колективного управління, яким суб'єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами.

Права на використання твору, що передаються за авторським договором, вважаються невиключними, якщо у договорі не передбачено передачі виключних прав на використання твору.

11.17.3 Зміст авторського договору

Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (п.1 ст.628 ЦКУ). Під час укладання авторського договору необхідно враховувати перш за все істотні умови цього договору (п. 2 ст. 33 Закону про авторське право). До цих умов слід віднести: предмет договору, строк дії договору, спосіб використання твору, розмір та порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, відносно до яких сторони досягли домовленості. До інших умов авторського договору можна віднести: визначення термінів, що використовуються в договорі, якщо вони мають свої особливості практичного застосування; територія, на яку поширюється передане право; передбачення відповідальності сторін договору; врегулювання спірних проблемних питань, пов'язаних із договірними відносинами; визначення тиражу виготовлення примірників твору (щодо видавничого договору); дії сторін у разі виникнення форс-мажорних обставин; інші необхідні умови, визначені на розсуд сторін договору. Слід звернути увагу, що умови авторського договору, які погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно із становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними. Умови договору, що обмежують право автора на створення майбутніх творів на зазначену у договорі тему чи у зазначеній галузі, є також недійсними.

Суб'єктами авторського договору є автор або його правонаступники та користувач. Визначення кола учасників договору є обов'язковою умовою.

Автор або його правонаступник – це повнолітня, дієздатна фізична особа. Якщо автором є малолітня особа віком до 14 років, або недієздатна особа, договір укладається батьками чи опікунами. Неповнолітні особи віком від 14 до 18 років здійснюють авторські права самостійно.

Якщо твір написаний співавторами, авторський договір укладається зі всіма співавторами. Кожний зі співавторів має право брати участь в обговоренні умов договору. Слід звернути увагу на те, що в ході підготовки збірника творів договір укладається як з його упорядником, так і з авторами творів, які увійшли до збірника.

Після смерті автора або співавторів права на твір переходять до його спадкоємців за законом чи заповітом. Договір на використання твору має укладатися з ними.

Другою стороною договору є користувач твору – як правило, юридична особа, яка здійснює видавничу, театральну або іншу діяльність, спрямовану на розповсюдження творів науки, літератури та мистецтва.

Предметом авторського договору є майнові права, які автор або його правонаступник передає користувачеві. Закон України «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що предметом авторського договору не можуть бути права, яких не було на момент укладання договору.

Об'єктом авторського договору є сам твір, який передається користувачу, тому що авторські права безпосередньо пов'язані з твором науки, літератури і мистецтва. Тому авторський договір має містити як види прав, які передаються за договором, так і опис твору, по відношенню до якого вони передаються.

Предмет договору є обов'язковою умовою будь-якого авторського договору, тому що усі майнові права на використання твору мають бути визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як передані суб'єктом авторського права, вважаються такими, що не передані і зберігаються за ним.

Важливим елементом авторського договору є **строк його дії**. Законодавство встановлює, що строк дії договору визначається сторонами самостійно. Строк дії авторського договору не може перевищувати строк його правової охорони (протягом життя автора і 70 років після його смерті).

Авторський договір може передбачати і умови дострокового припинення договору.

Залежно від виду авторського договору він може містити й інші строки, наприклад, строк подання твору (якщо він створюється за замовленням), строки усунення зауважень, строки виплати винагороди та ін. Договором замовлення може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди.

Обов'язковим є строк використання твору, якщо користувач протягом зазначеного строку не використовує твір, автор має право розірвати договір і використати твір на власний розсуд.

Сторони авторського договору повинні визначити авторську винагороду за користування твором. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (п.2, ст.33) встановлює, що **авторська винагорода** визначається у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання твору або у вигляді фіксованої суми чи іншим чином. При цьому ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки встановлені Кабінетом Міністрів України.

Ще однією важливою умовою авторського договору є визначення **території**, на яку передаються права на твір. Як правило, набувач майнових прав за авторським договором зацікавлений у поширенні прав на якомога більшу територію, але якщо в авторському договорі немає умови про територію, на яку поширюються надані права, дія договору обмежується територією України.

Відповідно до ст.33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» договори про передачу прав на використання творів укладаються у **письмовій формі**. В усній формі може укладатися договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо).

Усі майнові права на використання твору, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому

визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як передані суб'єктом авторського права, вважаються такими, що не передані, і зберігаються за ним.

11.17.4 Права та обов'язки суб'єктів авторського договору

В авторському договорі визначаються права і обов'язки сторін. Авторський договір є взаємним, тобто права та обов'язки мають обидві сторони. Права однієї сторони викликають обов'язки іншої. Чинне законодавство не визначає зміст авторського договору, його умови визначаються самими учасниками.

Серед основних прав та обов'язків авторів та користувачів частіше використовуються саме такі:

1. Обов'язки автора твору:

1. Створення і передача твору організації-замовнику. Автор повинний створити і передати такий твір, який відповідає усім вимогам, зазначеним у договорі.

2. Твір повинний бути створений автором особисто. Для виконання технічної роботи (збір матеріалу, друкування) автор може залучати інших осіб.

3. Твір має бути наданий замовнику у визначений строк. Твір передається у готовому вигляді, належно оформлений, в необхідній кількості екземплярів. Твір може передаватися частинами, але тільки у тому разі, якщо це передбачено договором.

4. Доопрацювання твору за вимогою організації-замовника. Замовник має право вимагати внести зміни та доповнення у твір. У разі згоди автор зобов'язаний усунути недоліки. Строк внесення змін повинний визначатися автором і замовником.

5. Участь у підготовці твору до використання.

6. Протягом усього строку дії договору про передачу прав автор зобов'язується не передавати твір або його частину іншим особам без дозволу користувача.

II. *Обов'язки користувача:*

1. Прийняти і розглянути твір, наданий автором. Організація повинна розглянути твір в строк, який вказаний в договорі, письмово повідомити автора про прийняття рішення (тобто твір схвалений організацією чи ні, потребує доопрацювання та ін.)

2. Дотримання усіх особистих немайнових прав автора. Користувач немає права без згоди автора скорочувати твір, вносити в нього зміни, доповнення, коментарі тощо. Однак авторський договір може передбачати ілюстрації, передмови, коли на це одержана згода автора ще під час укладання договору, тому додаткової згоди автора не потрібно.

3. Залучення автора до підготовки твору до використання. Це право автора підготувати свій твір до використання, але це також обов'язок користувача. Так, законодавство передбачає, що автори творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва мають право брати участь у реалізації своїх проектів.

4. Обов'язково використати твір. Ця умова договору зобов'язує користувача використати твір у встановлений договором строк та належним способом. Порухення даного обов'язку надає автору можливість вимагати від користувача відшкодування збитків, але лише у випадку схвалення твору користувачем.

5. Виплатити автору винагороду, розмір і строки виплат встановлюються авторським договором. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів. Договором може передбачатися виплата замовником автору авансу як частини авторської винагороди.

6. Авторський договір може передбачати інші обов'язки користувача, якщо вони не суперечать діючому законодавству. Серед цих обов'язків може бути надання

автору безоплатних екземплярів творів, перевидання твору (в межах строку дії договору) та ін.

11.17.5 Підстави припинення авторського договору

За невиконання або неналежне виконання договору сторони притягаються до відповідальності. Авторський договір є різновидом цивільно-правових договорів, тому для винної сторони настає **цивільно-правова відповідальність**.

Ст. 34 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює відповідальність за невиконання авторського договору:

1. Сторона, яка не виконала або неналежним чином виконала умови договору зобов'язана відшкодувати іншій стороні всі збитки, в тому числі упущену вигоду.

2. Якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору-замовлення, він повинний відшкодувати замовникові збитки, в тому числі упущену вигоду.

Усі спори, пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням умов авторських договорів вирішуються у суді.

Підстави, умови та наслідки припинення авторського договору регулюються нормами цивільного законодавства та авторського права.

Серед найбільш частих підстав припинення авторського договору є закінчення строку його дії. Так, автор за договором на передачу виключних прав немає права передавати твір третім особам до припинення дії авторського договору, якщо інше не передбачено договором.

Достроково авторський договір може припинятися за взаємною згодою сторін. Сторони самостійно визначають наслідки припинення договірних відносин.

Ще однією підставою припинення авторського договору є неможливість його виконання у зв'язку з обставинами, що не залежали від сторін. До таких обставин відноситься

непереборна сила, тобто надзвичайні події, які є непереборними (стихійне лихо, війна та ін.). Неможливість виконання договору може бути пов'язана із випадковими подіями, наприклад, загибель твору.

Підставою припинення авторського договору може бути смерть автора, ліквідація юридичної особи. Смерть автора припиняє його зобов'язання, тому що твір – це результат особистої творчої діяльності людини. Якщо твір не було закінчено, спадкоємці не відповідають по зобов'язанням автора. Якщо твір закінчений, підстав для припинення авторського договору немає.

Ліквідація юридичної особи без правонаступництва припиняє усі зобов'язання організації-замовника. Однак це не звільняє юридичну особу від зобов'язань, які повинні були виконатися раніше.

Авторський договір може бути розірваний і в односторонньому порядку, якщо були порушені істотні умови договору. Згідно з Цивільним кодексом України істотним є таке порушення договору, коли внаслідок завданої шкоди, друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладанні договору.

Припинення авторського договору здійснюється або автоматично (закінчення строку дії), або оформлюється спеціальною угодою, в тому числі шляхом обміну листами.

У випадках, коли одна із сторін не погоджується з розірванням договору, спір розглядається у судовому порядку.

11.18 Загальна характеристика розпорядження патентними правами

11.18.1 Права та обов'язки патентовласника

Права, що випливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу. Права, що випливають з патенту (декларційного патенту) на секретний винахід чи з

деклараційного патенту на секретну корисну модель, діють від дати внесення інформації про нього до відповідного реєстру. Патент надає його власнику виключне право використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів. Використанням винаходу, корисної моделі, промислового зразка є виготовлення, пропозиція до продажу, вивіз або ввіз, збереження або здійснення будь-яких інших операцій із запатентованим об'єктом, надавання права користування або передавати право власності іншій особі.

Патент підтверджує виключні майнові права на промисловий зразок. **Майновими правами** інтелектуальної власності є:

- 1) право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка;
- 2) виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка (видавати ліцензії);
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ч. 1 ст. 464 ЦКУ).

Власник патенту має право вимагати використовувати на зробленій продукції маркування з вказівкою номера патенту і дати його видача. Власник патенту в будь-який час може відмовитися від нього повністю або частково на підставі заяви, поданої до Державного департаменту інтелектуальної власності. Він має право передати майнові права у спадщину шляхом укладання заповіту.

Взаємовідносини при використанні патенту на винахід (корисної моделі), який належить кільком особам, визначаються угодою між ними. У разі відсутності такої угоди кожний власник патенту може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але жоден з них немає права давати дозвіл (видавати ліцензію) на

використання винаходу (корисної моделі) та передавати право власності на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших власників патенту.

Використанням винаходу (корисної моделі) визнається виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях; застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Патент надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається порушенням прав, що надаються патентом.

Обов'язки патентовласника:

- 1) оплата патентних мит за підтримку чинності патенту;
- 2) добросовісно використовувати права, що випливають із патенту;
- 3) використовувати права, що випливають із патенту протягом 3-х років із дати видачі патенту.

Добросовісне користування розуміється як таке, що не завдає шкоди іншим власникам патентів, іншим фізичним і юридичним особам, навколишньому середовищу, інтересам суспільства, національній безпеці тощо.

11.18.2 Поняття і види ліцензійного договору

Власник патенту має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі, промислового зразка) на підставі ліцензійного

договору, а для секретного винаходу (корисної моделі) такий дозвіл надається тільки за погодженням із Державним експертом. Ліцензійні договори значно відрізняються від інших комерційних контрактів, зокрема від найбільш розповсюджених на міжнародному ринку експортно-імпортних угод, а на внутрішньому ринку – від договорів купівлі-продажу і постачання товарів.

Ліцензійний договір – це угода, відповідно до якої власник науково-технічних досягнень, винаходів, ноу-хау, промислових зразків, товарних знаків і взаємозалежних з ними науково-технічних та інших знань – ліцензіар передає і дозволяє використовувати їх своєму контрагенту (ліцензіатові в обумовлених угодою межах і на певний строк), а останній зобов'язується вносити обумовлені платежі і виконувати інші зобов'язання, передбачені договором.

Тобто, **ліцензійний договір** – це угода між власником патенту (ліцензіаром) і зацікавленою особою (ліцензіатом) про дозвіл, за обумовлену винагороду, використовувати запатентований об'єкт у певних межах, що складається з метою одержання прибутку з гарантією; компенсації грошових витрат одержання патенту; завоювання ринку; обмеження конкурентів; придбання партнерів для спільної діяльності. Види ліцензійного договору: виняткова ліцензія; невиняткова ліцензія (проста), повна ліцензія; субліцензія.

За договором невиняткової ліцензії ліцензіар передає ліцензіату частину своїх монопольних прав на використання об'єктів правової охорони в обсязі, передбаченому в договорі, залишаючи за собою право використовувати об'єкт і самостійно продавати ліцензії іншим особам.

За договором виняткової ліцензії ліцензіар передає ліцензіату повне право використовувати об'єкт правової охорони, не залишаючи за собою ніяких прав.

Повна ліцензія – договір, згідно з яким власник науково-технічних досягнень, винаходів, промислових зразків, товарних знаків, ноу-хау і взаємозалежних з ними прав

передає і дозволяє використовувати їх ліцензіатові на певній території і на певний строк без яких-небудь обмежень, цілком відмовляючись від їх використання на той же строк.

Субліцензія – різновид простих і виняткових ліцензій, що відрізняється від останніх тим, що укладає їх контрагент-ліцензіат, що купив первісну ліцензію. За умовами й обсягом переданих прав субліцензія цілком залежить від спочатку укладеного ліцензійного договору. Ліцензіати, що одержали просту ліцензію, передавати субліцензію не мають права.

Основні умови ліцензійного договору:

- 1) відомості про ліцензіата і ліцензіара;
- 2) відомості про патент і обсяг правової охорони;
- 3) термін дії;
- 4) відомості про територію дії ліцензійного договору;
- 5) обмеження сфери застосування;
- 6) обмеження кола дозволених дій;
- 7) обмеження обсягу зробленої продукції.

Ліцензійний договір підлягає обов'язковій державній реєстрації. На реєстрацію подається 3 примірники належним чином оформленого договору, що містить усі необхідні реквізити, справжні підписи і печатки, відповідна заява та квитанція про сплату державного мита. Сторона договору має право на офіційне загальнодоступне інформування інших осіб про передачу права власності на винахід (корисну модель, промисловий зразок) або видачу ліцензії на використання винаходу (корисної моделі, промислового зразка). Таке інформування здійснюється шляхом публікації в офіційному бюлетені відомостей обсягом та в порядку, встановленими установою, з одночасним внесенням їх до реєстру.

Якщо винахід, корисна модель, на які виданий патент, не використовуються протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу патенту, будь-яка особа, зацікавлена в патенті, може звернутися до патентовласника з вимогою про видачу ліцензії. Зацікавленість особи виражається в бажанні

і реальній можливості використовувати запатентований об'єкт.

Всесвітня організація інтелектуальної власності дає таке тлумачення примусової ліцензії. Термін «примусова ліцензія» використовується для позначення явища, протилежного добровільній ліцензії.

Примусова ліцензія може виникнути, якщо патентовласник відмовився видати ліцензію зацікавленій особі і якщо він не може довести, що патент не використовувався у зв'язку з поважними причинами.

Якщо це відбувається, то зацікавлена особа звертається в суд із вимогою про видачу ліцензії. Після розгляду матеріалів справи суд виносить рішення задовольнити або відмовити у позові. Позитивне рішення суду виражається в рішенні про видачу невиняткової ліцензії із вказівкою обсягу повноважень, терміну дії, а також розміру винагороди.

У деяких випадках (коли зачіпаються національні інтереси) примусова ліцензія може бути видана за рішенням Кабінету Міністрів України.

11.18.3 Поступка патентних прав

Через певні обставини патентовласник може разом із ліцензійним договором зробити поступку патентних прав. Власник патенту може передавати на підставі договору право власності на винахід (корисну модель, промисловий зразок) будь-якій особі, яка стає його правонаступником, а секретний винахід (корисна модель) – тільки за погодженням із Державним експертом.

Поступка патентного права може здійснюється за договором купівлі-продажу або договору міни. Цілком припустима і безплатна поступка патентних прав, яка характерна для договорів дарування. Договір про передачу патенту підлягає реєстрації, без якої він вважається

недійсним. Тобто поступка патентних прав – угода сторін про передачу всього обсягу патентних прав як з оплатою, так і без оплати.

Поступка патентних прав робиться тільки патентовласником. При цьому передається весь обсяг монопольних патентних прав, що випливають з патенту. Поступка патентних прав може робитися в різній юридичній формі: договір дарування, купівлі-продажу, тощо.

Договори, спрямовані на поступку патентних прав, повинні бути обов'язково оформлені в письмовій формі. Патентовласник не залишає за собою ніяких повноважень, що випливають з патенту.

Поступка патентних прав, як і ліцензійний договір вважається дійсною тільки при укладанні в письмовій формі і набуває чинності після державної реєстрації. Для реєстрації договору надаються такі документи: заява; договір у 3-х примірниках; документ про оплату державного збору. Внесення змін у договір також підлягають державній реєстрації. Якщо договором не передбачено інше, він набуває чинності з моменту його підписання сторонами. Чинність договору стосовно інших осіб (будь-якої юридичної чи фізичної особи, що не є стороною договору) виникає тільки після його реєстрації у Відомстві.

Реєстрація договорів здійснюється відповідно до «Інструкції про порядок розгляду та реєстрації договору про передачу права власності на винахід (корисну модель) та ліцензійного договору на використання винаходу (корисної моделі)», зареєстрованої Мін'юстом України 21.06.95 за № 180/716. Ця інструкція регламентує порядок розгляду та реєстрації документів, які подаються до управління патентування та ліцензування Відомства, та містить загальні вимоги до їх оформлення. Реєстрація договору здійснюється за умови наявності прав на винахід.

11.18.4 Обмеження прав патентовласника

Обмеження патентних прав – це дії, що не признаються порушенням прав патентовласника. Випадки обмеження патентних прав передбачаються в національному законодавстві України (Закон України «Про охорону прав на винахід і корисну модель») і міжнародному законодавстві. Перелік випадків обмеження патентних прав завжди є вичерпним.

Не визнається порушенням прав, що випливають з патенту, використання запатентованого винаходу (корисної моделі): в конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної держави, який тимчасово або випадково перебуває у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що винахід (корисна модель) використовується виключно для потреб зазначеного засобу; без комерційної мети; з науковою метою або в порядку експерименту; за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо) із сповіщенням власника патенту одразу, як це стане практично можливим та виплатою йому відповідної компенсації.

Не визнається порушенням прав, що випливають з патенту, введення в господарський обіг виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі) продукту будь-якою особою, яка придбала його без порушення прав власника. Продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), вважається придбаним без порушення прав власника патенту, якщо цей продукт був виготовлений і (або) після виготовлення введений в обіг власником патенту чи іншою особою за його спеціальним дозволом (ліцензією).

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття та умов патентпроможності винаходу.
2. Охарактеризуйте винахідницький рівень як умову правової охорони винаходу.

3. Назвіть об'єкти винаходу.
4. Дайте визначення речовини, як об'єкту винаходу.
5. Дайте визначення пристрою, як об'єкту винаходу.
6. Дайте визначення поняттю «корисна модель».
7. Дайте визначення поняття та ознак промислового зразка.
8. Охарактеризуйте об'єкти промислового зразка.
9. Дайте визначення поняттю «інститут індивідуалізації учасників цивільного обігу».
10. Охарактеризуйте об'єкти інституту індивідуалізації учасників цивільного обігу.
11. Охарактеризуйте суб'єкти інституту індивідуалізації учасників цивільного обігу.
12. Дайте визначення поняттю «комерційне (фірмове) найменування» та назвіть його види.
13. Охарактеризуйте прояви недобросовісної конкуренції у сфері використання фірмових найменувань.
14. Дайте визначення поняттю «географічне зазначення походження товару».
15. Дайте характеристику права інтелектуальної власності на географічне зазначення.
16. Опишіть порядок реєстрації права на походження товару.
17. Дайте визначення поняттю «товарний знак».
18. Встановіть співвідношення поняття «торговельна марка» та «знаки для товарів, послуг».
19. Визначте види товарних знаків.
20. Охарактеризуйте порядок оформлення прав на торговельну марку.
21. Назвіть термін правової охорони торговельної марки.
22. Вкажіть позначення, що не визнаються товарними знаками, знаками обслуговування та найменуваннями місць походження товару.
23. Дайте визначення суб'єктів права на товарний знак, знак обслуговування та найменування місць походження товару.
24. Дайте визначення поняттю «авторське право».
25. Опишіть виникнення авторського права.
26. Визначте термін правової охорони авторських прав.
27. Дайте визначення поняттю «об'єкти авторського права».
28. Вкажіть підстави виникнення авторського права.
29. Дайте визначення принципів авторського права.
30. Дайте визначення поняттю «твір», вкажіть ознаки твору.
31. Назвіть види творів.
32. Вкажіть об'єкти, що не охороняються авторським правом.
33. Дайте визначення похідним об'єктам.
34. Дайте визначення поняттю «службовий твір».
35. Дайте визначення поняттю «суб'єкти авторського права».
36. Дайте визначення поняттю «автор».
37. Дайте визначення поняттю «співавторство», види співавторства.
38. Дайте визначення співавторів як суб'єктів авторського права.
39. Дайте визначення юридичної особи, як суб'єкта авторського права.
40. Дайте визначення правонаступників, як суб'єктів авторського права.
41. Дайте визначення укладача та перекладача, як суб'єкта авторського права.
42. Опишіть виняткову природу авторських прав.
43. Назвіть права авторів творів.
44. Вкажіть особисті немайнові права авторів.
45. Опишіть майнові права авторів.
46. Опишіть майнові права правонаступників.
47. Опишіть немайнові права автору твору.
48. Дайте визначення вільного використання твору.

49. Дайте визначення поняттю «суміжні права».
50. Дайте визначення поняттю «суб'єкти суміжних прав».
51. Опишіть виникнення суміжних прав.
52. Вкажіть термін охорони суміжних прав.
53. Назвіть права виконавців та їх зміст.
54. Назвіть права виробників фонограм, відеограм та їх зміст.
55. Охарактеризуйте права організацій мовлення.
56. Дайте визначення поняттю «патент», та вкажіть види патенту.
57. Назвіть строки дії патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
58. Опишіть порядок отримання патенту на винахід.
59. Розкрийте порядок отримання патенту на корисну модель.
60. Назвіть стадії отримання патенту на промисловий зразок.
61. Опишіть порядок сплати патентного мита.
62. Назвіть термін сплати патентного мита.
63. Дайте визначення права на подачу заявки.
64. Охарактеризуйте права іноземців на подачу заявки.
65. Опишіть склад заявки на винахід.
66. Опишіть склад заявки на корисну модель.
67. Опишіть склад заявки на промисловий зразок.
68. Охарактеризуйте правове значення формули винаходк.
69. Назвіть перелік додаткових документів до заявки.
70. Дайте визначення системи експертиз заявки у світі.
71. Дайте характеристику експертизи заявки на винахід.
72. Опишіть експертизу заявки на корисну модель.
73. Опишіть експертизу заявки на промисловий зразок.
74. Охарактеризуйте значення формальної експертизи.
75. Опишіть порядок оскарження рішення згідно з експертизою заявки.
76. Назвіть зміст скарги (заперечення) на рішення згідно з експертизою заявки.
77. Назвіть терміни оскарження рішення згідно з заявкою.
78. Назвіть рішення, що приймається за результатами розгляду заперечення (скарги).
79. Дайте визначення осіб, які мають право отримати патент.
80. Охарактеризуйте порядок видачі патенту.
81. Опишіть першу і другу публікацію про патент.
82. Назвіть підстави для внесення записів та змін в реєстр об'єктів інтелектуальної власності.
83. Назвіть підстави припинення дії патенту.
84. Підстави визнання патенту недійсним.
85. Дайте визначення поняттю «авторський договір».
86. Вкажіть види авторського договору.
87. Опишіть умови авторського договору.
88. Опишіть порядок укладання авторського договору.
89. Вкажіть права та обов'язки сторін за авторським договором.
90. Опишіть відповідальність сторін за авторським договором.
91. Назвіть підстави припинення авторського договору.
92. Охарактеризуйте права патентовласника.
93. Визначте обов'язки патентовласника.
94. Назвіть обмеження прав патентовласника.
95. Вкажіть особливості розпорядження патентом двома і більш патентовласників.

96. Дайте визначення поняття ліцензійного договору.
97. Назвіть види ліцензійного договору.
98. Охарактеризуйте умови ліцензійного договору.
99. Дайте визначення поступки патентних прав.

Література

1. Конституція України, від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР;
2. Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 р., № 435-IV;
3. Господарський кодекс України, від 16.01.2003 р. № 436-IV;
4. Цивільний процесуальний кодекс України, від 18.03.2004 р. № 1618-IV.
5. Господарський процесуальний кодекс України, від 06.11.1991 р. № 1798-XII.
6. Закон України "Про авторське право і суміжні права", від 23.12.1993 № 3792-XII.
7. Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", 15.12.1993 № 3687-XII.
8. Закон України "Про охорону прав на промислові зразки", від 15.12.1993 № 3688-XII.
9. Закон України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем", від 05.11.1997 № 621/97-ВР.
10. Закон України "Про охорону прав на сорти рослин", від 21.04.1993 № 3116-XII.
11. Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", від 15.12.1993 № 3689-XII.
12. Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів", від 16.06.1999 № 752-XIV.
13. Закон України "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних", від 23.03.2000 № 1587-III.
14. Положення про Державний реєстр патентів України на винаходи: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.04.2001 № 291 – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0379-01?find=1&text=%EF%F0%E0%E2%EE%ED%E0%F1%F2%F3%EF%ED%E8%EA#w11>
15. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 № 22 – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01/page?text=%E7%E0%FF%E2%ED%E8%EA>
16. Про затвердження Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 № 197 – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0364-02>
17. Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2004 № 1716 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-п>
18. Правила складання та подання заявки на промисловий зразок: наказ Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 № 111 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02>
19. Правила розгляду заявки на промисловий зразок: наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2002 № 198 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0313-02> [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>

- 20.** Аврамова О.Є. Спадкування майнових прав, що випливають з патенту на винахід, корисну модель, що виданий в іноземній державі // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2017. – № 1. – С. 21-26.
- 21.** Аврамова О.Є. Спадкування прав на промисловий зразок // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2017. – № 3. – С. 14-19.
- 22.** Азимов Ч. Н. Основы патентного права Украины : изобретение, полезная модель, промышленный образец, товарный знак / Ч. Н. Азимов ; Украинская гос. юридическая академия. Харків: Основа, 1994. – 64 с.
- 23.** Андрошук Г.О. Патентне право: правова охорона винаходів : навч. посібник / Г.О. Андрошук, Л. І. Работягова. – К. : МАУП, 1999. – 216 с.
- 24.** Андрошук Г., Работягова Л. Захист патентних прав / Г. Андрошук, Л. Работягова// Бізнес-інформ. – 2000. – №12. – с.11–16.
- 25.** Бондаренко О.О. Щодо проблеми правової охорони промислових зразків в Україні / О. Бондаренко [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_2/241.pdf
- 26.** Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності в Україні : навч. посіб. / В. О. Жаров.– К. : «Інститут інтелектуальної власності», 2006. – 88 с.
- 27.** Жаров В.О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав: монографія / В. О. Жаров. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2000. – 188 с.
- 28.** Заїка Ю. О. Спадкове право України : навч. посіб. / Ю. О. Заїка. – К. : Вид-во «Істина», 2005. – 216 с.
- 29.** Інтелектуальна власність в Україні: Корисна модель / Л.І. Ніколаєнко, Г.П. Добриніна, Л.А. Меньяло, В.С. Радомський / за ред. В.Л. Петрова – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 1999. – 128 с.
- 30.** Інтелектуальна власність в Україні: винахід / Л.І. Ніколаєнко, Г.П. Добриніна, Л.А. Меньяло, В.С. Радомський / за ред. В. Л. Петрова – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 1999. – 136 с.
- 31.** Інтелектуальна власність в Україні: Знаки для товарів і послуг / Л.І. Ніколаєнко, Л. А. Меньяло, Л. М. Топільська, В. С. Радомський / за ред. В.Л. Петрова – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 1999. – 116 с.
- 32.** Кириченко І. Експертне дослідження у судових спорах про порушення прав інтелектуальної власності / І. Кириченко // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 2. – С.24–32.
- 33.** Коссак В. М. Право інтелектуальної власності : підруч. / В. М. Коссак, І. Є. Якубівський. – К. : Вид-во «Істина», 2007. – 208 с.
- 34.** Литвин О. Студентам про інтелектуальну власність / О. Литвин, В. Пригода, І. Верба // Інтелектуальна власність. – 2005. – №3. – С.65–67.
- 35.** Медведєв В.А. Авторські права та інтелектуальна власність : підруч. для вищ. навч. закл. / В. А. Медведєв, О. О. Єрмоленко, В. Д. Понікаров. – ИНЖЭК. – 2008. – 304 с.
- 36.** Орлюк О. П. Право інтелектуальної власності : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.П. Орлюк, О.Д.Святоцький /за ред. О.П. Орлюк. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – 720 с
- 37.** Паладій М. Патентний суд: аргументи «за» / М.Паладій // Інтелектуальна власність. Науково-практичний журнал. – 2002. – № 4. – С. 6–8.
- 38.** Петров Р. А. Право Європейського Союзу : навч. посіб. /Р. А. Петров. – К. : Вид-во «Істина», 2009. – 376 с.
- 39.** Підопригора О. А. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : підруч. для студ. неюрид. вузів / О.А Підопригора, О.Д.

Святоцький / за ред. О.А Підопригори. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін. Юре», 2003. – 235 с.

40. Підопригора О.А. Право інтелектуальної власності : підруч. для студентів вищ. навч. закл. / О. А. Підопригора, О. Д. Святоцький / за ред. О. А. Підопригори. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 624 с.

41. Підопригора О.А. Право інтелектуальної власності / О. А. Підопригора, О. Д. Святоцький / за ред. О. А. Підопригори. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 672 с.

42. Правові засади інтелектуальної власності в Україні: навч. посіб./О.Є.Аврамова, Н.Г.Васильєва, Л.В.Перевалова.- Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – 136 с.

43. Сирота Д.М. Основні проблеми сучасного міжнародно-правового регулювання суміжних прав / Д. М. Сирота // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2002. – вип. 35. – ч. 2. – С.55–57.

44. Старцев О. В. Цивільне право України : підруч. / О. В. Старцев, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Істина», 2008. – 816 с.

45. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності: навч. посіб./ П. М. Цибульов. – К.: Інститут інтелектуальної власності і права, 2005. – 172 с.

46. The Patents Act 1977 in the UK [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/the-patents-act-1977>

47. Code de la Propriété Intellectuelle (Version consolidée au 1 août 2017) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414>

48. Pererva P.G. Technology transfer / P.G.Pererva, György Kocziszky, D.Szakaly, M.Somosi Veres - Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.

49. Nagy Szabolcs Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.

50. Nagy Szabolcs Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises / S.Nagy, P.Pererva // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів 10-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 18 травня 2018 р. – Харків : ХНАДУ, 2018. – С. 88-89.

51. Nagy Szabolcs Estimation of economic efficiency of power engineering / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток : матеріали 10-ї Ювіл. Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. – Харків : ХНУБА, 2018. – Ч. 2. – С. 3-6.

52. Nagy Szabolcs Digital economy and society – a cross country comparison of Hungary and Ukraine / S.Nagy // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 46 (1267). – С. 174-179.

53. Kocziszky, György Reputational compliance / György Kocziszky, M.Verés Somosi, T.O.Kobieliava // Дослідження та оптимізація економічних процесів "Оптимум–2017" : тр. 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 6-8 грудня 2017 р. / ред.: О.В.Манойленко, Є.М.Строков. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – С. 140-143.

54. Pererva P.G. Technology transfer / P.G.Pererva, György Kocziszky, D.Szakaly, M.Somosi Veres - Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.

55. Kocziszky, György Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Verés Somosi, T.O.Kobieliava // Стратегії інноваційного розвитку економіки

України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2017" : тр. 8-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених, 27 грудня 2017 р. / ред.: П.Г.Перерва, Є. М. Строков, О.М.Гуцан. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – С. 54-57.

56. Nagy Szabolcs Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.

57. Nagy Szabolcs Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises / S.Nagy, P.Pererva // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів 10-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 18 травня 2018 р. – Харків : ХНАДУ, 2018. – С. 88-89.

58. Nagy Szabolcs Estimation of economic efficiency of power engineering / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток : матеріали 10-ї Ювіл. Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. – Харків : ХНУБА, 2018. – Ч. 2. – С. 3-6.

59. Nagy Szabolcs Digital economy and society – a cross country comparison of Hungary and Ukraine / S.Nagy // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 46 (1267). – С. 174-179.

60. Kocziszky György Anti-corruption compliance in the enterprise's program [Electronic resource] / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, P.G.Pererva // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі: зб. тез наук. робіт 2-ї Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 28-30 листопада 2017 р. / Кременч. нац. ун-т ім. Михайла Остроградського.– Кременчук, 2017. – С. 164-167. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1r-6uz8h9jl-bCWwpPrY7esG925mrQudP/view>

61. Kocziszky, György Compliance of an enterprise / György Kocziszky, M.Veress Somosi, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 19-20.

62. Sikorska M. Compliance service at guest services enterprises / M.Sikorska, György Kocziszky, P.G.Pererva // Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19 жовтня 2017 р. – Полтава : ПУЕТ, 2017. – С. 389-391.

63. Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія / П.Г.Перерва, А.С.Марчук // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.

64. Марчук А.С. Методики розрахунку інтелектуального потенціалу підприємства / А.С.Марчук // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 95-101.

65. Перерва П.Г. Економіко-організаційні засади інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства / П.Г.Перерва // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 45 (1266). – С. 51-55.

66. Формування конкурентного, інтелектуального і маркетингового потенціалу інноваційного підприємництва / П.Г.Перерва [та ін.] // Вісник

Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 36-40.

67. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові / П.Г.Перерва // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2018. - № 37(1313).- С. 27-32 .

68. Перерва П. Г. Системний підхід до дослідження цінових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції / П. Г. Перерва, А.В.Косенко, Т.О.Кобелева, М.В.Маслак // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С. 121-126.

69. Перерва П. Г. Ефективність як економічна категорія / П.Г.Перерва, А.В.Кравчук // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 137-143.

70. Формування управлінської, маркетингової та інноваційної політика на підприємствах туристичної індустрії / П.Г.Перерва [та ін.] // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки): зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 114-120.

71. Розвиток організаційно-економічного механізму управління розвитком індустрії туризму та гостинності / П.Г.Перерва [та ін.] // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 121-127.

72. Kobieliava T.O. The formation of anti-crisis program of the industrial enterprise based on innovative monitoring / P.G.Pererva, T.O.Kobieliava // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – № 48 (1220). – С. 41-44

73. Кобелева Т.О. Організаційна структура комплаєнс на промисловому підприємстві / Т.О.Кобелева // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 121-127.

74. Кобелева Т.О. Розробка рекомендацій по формуванню інтегрального показника комплаєнс-безпеки промислового підприємства / Т.О.Кобелева // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) = Bulletin of the National Technical University "KhPI" (economic sciences) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 46-52.

75. Перерва П.Г. Якість інноваційної продукції як складова маркетингової політики та конкурентоспроможності підприємства / П.Г.Перерва, Т.О.Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки). Збірник наукових праць – Х. : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 70-74.

76. Перерва П.Г. Управління маркетингом інноваційної продукції на засадах життєвого циклу товару / П.Г.Перерва, Т.О.Кобелева // Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки). Збірник наукових праць – Х. : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 26-30.